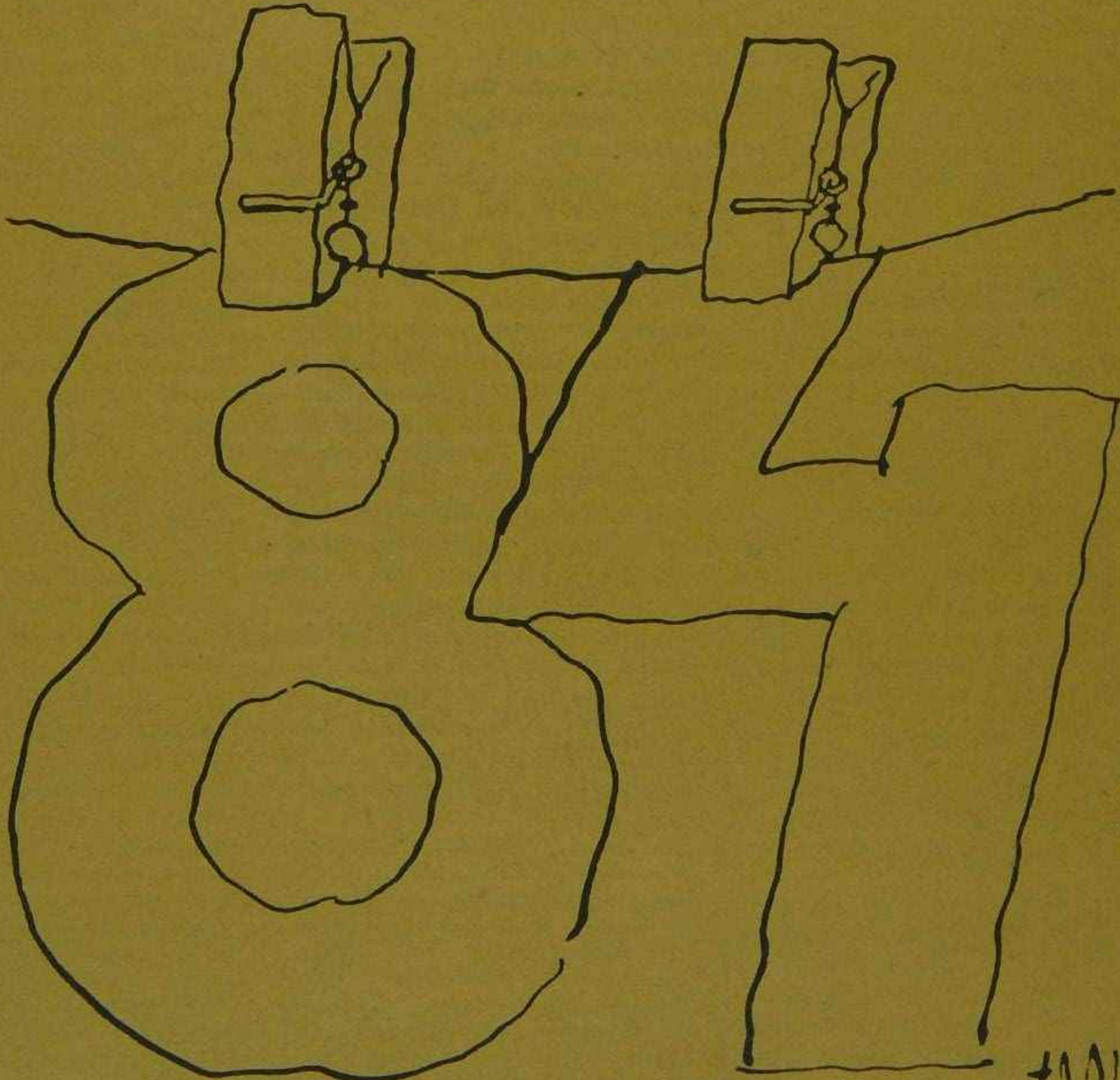
Kasım 85/9

150 TL (KDV dahil)

GÜN

Siyasi Haber ve Yorum Dergisi

DEMOKRASİ İÇİN ERKEN SEÇİM İSTEĞİ VE ÖZAL'IN 84. MADDE OYUNU

Savunma İşbirliği Anlaşması Nasıl Uzuyor?

Ertelenen Af Geciken Demokrasi

Alternatif Tartışmaları ve Tekeller

GÜN

Sahibi: **Sami Alptekin**
Yazı İşleri Sorumlusu:
İdris Lütfü Melek
İdari İşler Sorumlusu:
Mustafa Karakuş
Yönetim adresi: 856. Sokak Nurhan No: 3/502. A Konak İzmir
İstanbul Temsilcisi:
Taner Renda
Molla Fenari Sk. Nadir Han K:5 Cağaloğlu-İstanbul
Ankara Temsilcisi
Cemil Turan
Dizgi: Beyhan Ajans
Baskı: Numune Basımevi, Cağaloğlu
Dağıtım: Etkin Gaz. Mec. Ben. Sat.Koop. (Ege Bölgesi)
İstanbul, Ankara, İzmir dışı abone. Yıllık 1000 lira/Yurt dışı 25 DM/Yurt dışı tek sayı 2.5 DM
İlan: İç sayfalar, tam sayfa 40.000 lira.

AYDINLAR DİLEKÇESİ DAVASI SAVUNMALARLA SÜRÜYOR

Kamuoyunda Dilekçe Davası olarak bilinen ve 59 sanıkla sürdürülen davaya her hafta cuma günleri sanık savunmaları ile devam ediliyor.

Bilindiği gibi, toplam 1383 kişi tarafından 18 Mayıs 1984 tarihinde toplumumuzun tanınan sanat ve düşün adamlarının da içinde bulunduğu bir dilekçe Cumhurbaşkanlığı ve Meclis Başkanlığı'na sunulmuştu. Dilekçede "Bizler toplumumuzun akılcı yöntemler kullanılarak aydınlık geleceğe ulaşacağına inanıyoruz.Bu inaçla ve ortaklaşa sorumluluğumuzu üstlenip kaynağını anayasada bulan dilekçe hakkımızı kullanarak, kamu ile ilgili gözlem, düşünce ve istemlerimizi devletin en yüksek katlarına saygı ile sunuyoruz" diyerek Türkiye'deki demokratik düzene ilişkin gözlem ve istemlerini belirtiyordu.

Dilekçeye ilişkin haberler ilkin yasaklandı. Ama Başbakan Özal'ın basın toplantısında sorulan bir soruya karşılık "Aydınlar bir dilekçe verebiliyor, başbakan da bundan sözedebiliyorsa Türkiye'de demokrasi vardır" diye cevaplamasıyla birlikte dilekçe haberleri üzerine konulan yasak kalktı. Ancak, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı dilekçeciler için bütün Türkiye'de soruşturma açtı ve sonunda dilekçeye imza atanlardan 56'sı için dekçeyi imzaya sunmakla bildiri dağıtmış oldukları öne sürülerek dava açıldı. Davada, 1402 sayılı yasanın 16. maddesi uyarınca, sanıkların 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaları isteniyor.

Davanın ilk oturumu 15.8.1984 günü yapıldı. Sorguların tamamlanmasından ve bazı tanıkların dinlenmesinden sonra 12.7.1985 günü savunmalara başlandı. İlk gün sanıklardan Aziz Nesin ile Erbil Tuşalp savunmalarını yaptılar. Askeri mahkeme bu savunmalar için yayın yasağı koydu.

Savunmalardan:

Uğur Mumcu: İddia biçimsel olarak vardır. İçerik olarak yoktur. Yasalarımızda dilekçe vermenin suç olduğuna dair hiçbir madde yoktur. Bizim yasal kaynağımız 140 sayılı yasa ve anayasanın 74. maddesidir. Eğer ceza verilecekse bunu Türk aydınının bitmez ve tükenmez çilesinin büyük bir bölümü olarak kabul etmeye ve bir defne dalı gibi boynuma takmaya bugünden hazırım.

Prof. Bahri Savcı: Bir bildiri ile dilekçenin tüm ögeleriyle birbirlerinden ayrı şeylerdir. Bir dilekçenin bildiri olarak kabul edilerek, bundan ötürü dava açma hukuka ters düşmektir. Tüm bunlara karşın yine de ortada bir mizansen olduğu söyleniyorsa bu ağır bir hakarettir. Bunun tüm ögeler açısından kanıtlanması gerekir. Aksi halde tarih önünde davacıyım.

Av. Turgut Kazan: Ben 25 yıldan beri avukatlık yapıyorum. Bu dönem içinde ilan edilmiş bütün sıkıyönetimlerde görev aldım. İtiraf ediyorum ki, böyle bir uygulamaya hiç tanık olmadım. Bildiğim kadarı ile, savcılığın talimatı savcılığa yazılır, ifadesi yazılacak kişiyi o yer savcısı çağırır. Ama, dilekçe soruşturmasında bambaşka bir usul uygulanmıştır. Sözcüklerin altını çizerek söylüyorum, bir dehşet ortamı yaratabilmek için ne mümkünse yapılmıştır. Yani, başbakan Özal'ın dediği gibi, bir grup aydının dilekçe verebilmesi demokrasinin varlığını kanıtlamamış, tam tersi dilekçe hakkına bile tahammül gösterilemediğini ortaya koymuştur.

NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ NÜKLEER SAVAŞA KARŞI HEKİMLERE VERİLDİ

1985 yılı Nobel Barış Ödülü, nükleer savaşın korkunç sonuçları hakkında yetkin bilgiler sundukları ve bu konuda bir bilinçlenme sağlayarak insanlığa hizmet ettikleri gerekçesi ile Norveç Nobel Komitesi tarafından, **"Nükleer Savaşı Önlemek İçin Uluslaraası Hekimler Birliği"**'ne verildi. Ödülün diğer iki güçlü adayı Yeni Zelanda Başbakanı David Lange ve hapisteki Güney Afrikalı lider Nelson Mandela'nın eşi Winnie Mandela'yı geride bırakan birlik, üç yıldır bu ödüle aday gösterilmekteydi.

Şu anda 41 ülkede yaklaşık 145 bin üyesi olan Birlik; 1980 yılında bilimsel araştırmalarındaki uyumlu beraberliklerini, nükleer silahların ortadan kaldırılması konusunda hekimleri biraraya getirmek için tekrarlamaya karar veren iki kardiolog, Birleşik Amerikalı Dr. Bernard Lown ve Sovyetler Birliği'nden Dr. Yevgeni Chazov'un öncülüğünde 6 Amerikalı ve Sovyet hekim tarafından kurulmuştu. Çalışmaları, tanınmış uluslararası tıp dergisi "The Lancet'de "Koruyucu hekimliğin doruğu" olarak nitelenen Birliğin başkanlığı da halen bu iki kurucusu tarafından ortaklaşa yürütülüyor.

Erken Seçim Baskısına Çare

84. madde değişikliği önerisi, birden fazla şıkkı olmakla birlikte temel olarak 6 Kasım parlamentosunu ayakta tutmak için ortaya atılmıştır.

84. madde SODEP-HP birleşmesinin son adımlarının atıldığı dönemde gündeme geldi. Haklı olarak 84. madde birleşme çerçevesinde tartışıldı ve değerlendirildi. Ancak bugün daha açık biçimde görülmektedir ki, 84. madde rejimin gediklerini kapamak için öne sürülmüştür.

Meclis Başkanlığı seçimleri, ANAP'ın meclis çoğunluğunun sanıldığı kadar sağlam bir dengeye dayanmadığını gösterdi. ANAP içindeki oynak denge yaklaşan bütçe oylamasında bir tehdit durumuna dönüşebilir. ANAP içinde varolan ve her adımda kendi durumlarını sağlama almaya ve güçlenmeye çalışan eğilimlerden birisi her an dayatmada bulunabilir. Özal uzak bir varsayım olmayan bu duruma karşı parlamentoda çoğunluğunu esneyebilir bir düzeye getirmeyi amaçlamaktadır.

Rejim açısından bir başka önemli sorun ise gerçek muhalefetin parlamento dışında olması ve bu durumun kitlelerin gözünde de tescil edilmesidir. Parlamento içindeki muhalefetin bir bölümü arınarak sağlıklı bir pozisyona kavuşmaktadır. Ancak bu durum bile muvazanın derin izlerini taşıyan parlamento içindeki muhalefeti kitlerin gözünde itibarlı bir düzeye yükseltmeye yetmemektedir. Bir yandan Özal iktidarı kitle desteğini hızla yitirirken diğer yandan bu kitle desteğinin yeni bir iktidar alternatifi oluşturacak ağırlıkta parlamento dışındaki muhalefete yönelmesi 6 Kasım parlamentosu açısından büyük bir tehlike oluşturmaktadır. 6 Kasım seçimlerinin ve onun parlamentosunun gerçek halk iradesini yansıtmadığı gerçeği yaygınlaşmakta, erken seçim zorunlu bir durum olarak kendisini dayatmaktadır.

Özal bugüne kadar parlamento dışı muhalefeti görmemezlikten geldi. Onu yerel muhalefet diye tanımladı. Ancak artık bu muhalefetin parlamento dışında tutulmasının Özal açısından hiçbir yararı yok. Sosyal demokrat muhalefet de bu engeli aştığına göre, DYP'yi, DSP'yi RP'yi zayıf biçimde parlamento içine çekmek, bu koşula bağlı olarak onların radyo ve televizyondan yararlanmalarına kapı açmak istemektedir.

Erken seçim baskısını hafifletmek için Özal'ın düşündüklerinin kendi açısından mantıklı bir yanı vardır. Çünkü Özal ne kadar sert biçimde sürdürülürse sürdürülsün, erken seçimi dışlayan bir muhalefete razıdır. IMF'nin de bir seçim ekonomisine izin vereceği görülüyor. Ancak son gelişmeler bunun istense bile 1987 yılından önce olamayacağını gösteriyor.

Özal'ın 84. madde tartışmasının arkasından atacağı adım '86 ara seçimlerinin '87'ye ertelenmesi önerisi olacaktır.

6 Kasım seçimlerinde hakları gasbedilen partiler kendilerine uzatılan tavizler karşılığında 6 Kasım parlamentosunu yamamaya razı olacaklar mıdır?

Demokrasinin gelişmesi açısından bu soruya olumsuz yanıt vermek gereklidir. Bu bakış açısı ile soruyu ilk yanıtlaması gerekenler HP'nin parlamentodaki muvazadan kendisini kurtarmayı başarmış kesimidir. HP'nin erken seçime karşı olduğunu, hele erken seçimle birlikte iyice gereksiz hale geldiğini savunduğunu biliyoruz. Ancak dün de yanlış olan bu görüş, HP içindeki son gelişmeler nedeniyle bütün dayanaklarını yitirmiştir. Muvazaa kalıntılarının, sağ unsurların, bir daha seçilememe kaygusu ve paniği içindeki milletvekillerinin ve dar görüşlülükleri nedeniyle gelişmeleri kavrayamayanların HP'nin parlamento grubu üzerindeki etkisini azımsamamak gerekir. HP bu durumun olumsuz sonuçlarını yalnız bugün değil ileriye atacağı her adımda hissedecektir. Bu nedenle parlamentodaki grubun birliğini ve bütünlüğünü öne çıkartarak erken seçim sorunundan uzak durmak en çok Özal'ın işine yarayacaktır. HP'nin sağlıklı ve birlikçi kanadı parlamentodaki olumsuz gelişmelerden ve kopmalardan sorumlu değildir. Bunun doğal bir sonuç olduğunu demokrat kamuoyu değerlendirmektedir. Demokratik hak ve özgürlüklerde tıkanıklıkların aşılması, ertelenen af sorununun çözümlenmesi ANAP iktidarının uzaklaştırılmasına doğrudan bağlı hale geliyor. İktidarın eşiğindeki bir parti artık marjinal önemdeki faktörler nedeniyle erken seçim hedefini geri plana itmemelidir. 6 Kasım'ın olumsuz sonuçlarından etkilenen bütün siyasal eğilimler ve partiler demokrasinin işlerlik kazanması için erken seçim talebi çevresinde birleşmelidirler.

6 Kasım yalnızca bazı partilerin seçime katılması nedeniyle değil, seçimin yapıldığı koşullar nedeniyle olumsuzluklar taşıyordu. Yenilenecek seçimde bu olumsuz koşullar ortadan kaldırılmalıdır. Demokratik hak ve özgürlüklerdeki kısıtlamaların kaldırılması, siyasilerin haklarının geri verilmesi, kitlelerin çıkarlarını savunan her türden örgütlenmelerin önündeki engellerin kaldırılması ve siyaset yapabilir duruma gelmeleri, erken seçim talebinin koparılamayacak olan parçalarıdır. Yaşanan süreçte geniş kitlelerin aleyhine olumsuzluklar doğuran gelişmeler ancak böyle düzeltilebilir. ●

Savunma İşbirliği Anlaşması (SİA)

Biçimsel Düzenlemeler

Niyazi DALYANCI

ABD ile 1980 yılı başlarında imzalanan Savunma İşbirliği Anlaşmasının süresi 18 Aralık tarihinde doluyor. Bu nedenle gündelik basında türlü çeşitli haberler ve yorumlar çıkmakta. Türkiye'nin bu geçen beş yıllık süre içinde anlaşmanın uygulanmasından hoşnut olmadığı, bu nedenle Washington'u müzakereye çağırdığı, ABD yönetiminin ise bu çağrıya henüz bir cevap vermediği ama Beyaz Saray'ın anlaşmanın hükümlerini değiştirmeye pek niyetli olmadığı hep gazetelerde yer alan haberler arasında.

Bu arada Washington'a giden gazete muhabirleri Türkiye'nin notasında anlaşmanın feshedilmesi değil de yalnızca yeniden müzakere edilmesini istemesi üzerine ABD yönetiminin anlaşmayı bir beş yıl daha uzamış olarak kabul ettiğini bildirdiler. Ama henüz bu konu kesinlik kazanamadı. Washington'dan gelecek Savunma Bakan Yardımcısı Richard Perle ile diğer Amerikalı yetkililerle Ankara'da yapılacak görüşmeler sonunda durum açıklığa kavuşacak. Şu anda açık olan Savunma İşbirliği Anlaşmasının süreceği. Çünkü, şimdiye dek üzerinde çeşitli tartışmaların yer aldığı anlaşmanın feshedilmeyeceğini Türkiye'deki en yetkili ağızlar da söylemiş durumda.

Ankara'nın Savuşma İşbirliği Anlaşmasının (SİA) işlemesinde gördüğü en büyük aksaklık Amerika'nın yeterince savunma yardımı yapmaması. Bu açıkça söyleniyor da. Washington'un askeri yardımları Türkiye ile Yunanistan arasında 10'a 7 oranına bağlaması Ankara'da gerçekçi bulunmuyor ve Türkiye'nin yükümlendiği sorumlulukların daha fazla paraya gereksinim gösterdiği söyleniyor. Gene, anlaşmada yer alan "ortak savunma yatırımlarının" yani Amerikan silah yapımcılarının kârlarından Türkiye'ye de pay vermelerinin gerçekleşmediğinden yakınılıyor.

Türkiye'de yönetimin SİA'ya yaklaşımı temelde bu özellikleri gösterirken, ABD ve NATO'dan esen rüzgarlar başka telden çalıyorlar. NATO manevraları için Türkiye'ye gelen NATO Avrupa Müttefik Kuvvetleri'nin Amerikalı komutanı Bernard Rogers, "Biz olmasaydık yem olurdunuz," diye gazetelere demeç veriyor, Türkiye'ye nükleer başlıklı silah taşıyabilen 4 filo F-16 uçağının konulması sözkonusu oluyor, Londra'da yayınlanan ve iş çevreleri ile NATO görüşlerini yansıttığı bilinen The Economist dergisi ABD'nin Türkiye'den istekleri arasında daha fazla liman kolaylığı, İncirlik üssünün hiçbir sınırlama olmaksızın Amerikan kuvvetleri tarafından kullanılması, Türkiye'nin Amerika'nın ünlü çevik kuvvetine (RDF) yardımcı olması gibi hayli kritik konuların bulunduğunu yazıyor.

BİÇİMSEL DEĞİŞİKLİKLER

The Economist dergisi tüm bunları yazmakla da kalmıyor, geleceğe yönelik tahminlerde de bulunuyor ve SİA'nın büyük bir olasılıkla ama küçük değişikliklerle uzatılacağını söylüyor. Şöyle diyor The Economist:

"Türkiye ile ABD, anlaşmanın yürürlük süresinin bitimine kadar yeni bir anlaşmaya varabilecekler mi? Büyük bir olasılıkla evet. Bu, şimdikinden çok değişik bir anlaşma olmayacak. Ancak Türkiye'de muhalefetten gelen "Amerika'nın kulu, kölesi olma yolundaki iddiaları göğüsleyebilecek kadar bir fark yeterli olacak. İşte, tam bu noktanın altını çizmek için, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Üruğ'un 11 Ekim'de Moskova'yı ziyaret edeceği açıklandı."

Eh, The Economist, SİA'nın çok küçük değişikliklerle uzatılacağını söyledikten sonra, bize de bu gerçeği kabullenmek düşüyor.

Bununla birlikte, hazır SİA'nın yenilenmesi gündeme gelmişken bu anlaşmanın geçmişine, üzerindeki tartışmalara bir göz atmak, bunları anımsatmak yerinde olur.

II. Dünya Savaşı sonunda Türkiye Batı ittifakı içinde yerini aldıktan sonra ABD ile savunma alanında işbirliği yoğunluk kazandı. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de Amerika hayranlıkla imrenilerek bakılan zengin, refah içinde, iyiliklerin simgesi bir ülkeydi. Bu hava içinde, 1950 yılında başlayan Demokrat Parti iktidarı ABD ile bir dizi ikili anlaşma yaptı. İmzaladı diyemiyoruz, çünkü bu anlaşmalardan büyük bir bölümünün Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığında kopyası bile yoktu.

DP iktidarının 1960'dan sonra varisi olduğunu gizlemeyen Adalet Partisi'nin Dışişleri Bakanı ve Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil bakın bu ikili anlaşmaları nasıl anlatıyor:

"Ortak savunma tesisleri, AP iktidarının 1965 yılında devraldığı kötü bir mirastı. İkili anlaşmalar diye anılırdı. İnanınız ki, bu 54 anlaşmanın bir kısmı, metin halinde dahi Dışişleri Bakanlığı'nda yoktu. Değişik zamanlarda, değişik şartlar altında vücuda getirilmiş, karşı tarafça kendi anayasasına (Amerikan Anayasasına) ve usullerine uygun tarzda tasdik (onay) edilmiş ve meriyete (yürürlüğe) konmuş, ama bizim tarafımızda her zaman bu lazımeye riayet (gereğe uyulmamış) edilmemiş bir anlaşmalar manzumesiydi."

İşte bu 54 ikili anlaşma, 1976 yılında tek bir metin içinde toplanıp tek bir anlaşmaya dönüştürüldü. Dönüştürülürken de, tıpkı bugün The Economist'in yazdığı gibi günün siyasal gereklerine uyan birtakım "küçük ve biçimsel" değişiklikler yapıldı.

Örneğin, 1976 anlaşmasına gö-

re artık Türkiye'deki 27 ABD savunma üssünün adı "Ortak Savunma Tesisi"ne dönüşüyor, bu üslere bir Türk komutan atanması gereği yerine getiriliyor, Amerikalılar ise bayraklarını ancak kendi karargahlarında çekme hakkını saklı tutuyorlardı.

Ama, tüm bunların biçimsel incelikler olduğu ve işin özünün pek değişmediği ABD'nin kendi raporlarından kolayca anlaşılıyordu. Türkiye'de 1976 yılında SİA ile Amerikan üslerinin artık ortak savunma tesislerine dönüştürüldüğü, buralara Türk bayrağının asıldığı, üslerin bir Türk subayının komutasına verildiği kamuoyunda sürekli işlenmeye başlandıktan sonra tam dört yıl sonra ABD Senatosu Dışilişkiler Komisyonu, araştırma komitesi tarafından hazırlanan "Türkiye, Yunanistan ve NATO-Gerginlik Altında Bir İttifak" başlıklı ve 30 Mart 1980 tarihli raporun birinci sayfasının üçüncü paragrafında, "Yunanistan ve Türkiye ABD üslerine caydırıcı değerlerinden ötürü bağlıdırlar" deniliyordu.

Aynı raporun 6'ncı sayfasında ise aynen, "Türkiye'deki ABD üslerinden, İran'da ya da bu bölgede girişilecek diğer kurtarma operasyonlarında yararlanma olasılığının" bulunduğu belirtiliyor. Nitekim, Tahran'da Amerikalı rehineler olayı patlak verdiğinde ABD silahlı kuvvetleri Türkiye'deki üslerinden yararlanarak başarısız bir kurtarma operasyonu yapacaklardı.

Raporun amacı, Amerikalı senatörlere 1980 yılında yapılan anlaşma konusunda bilgi vermek. Bu nedenle de şu görüşlere yer veriliyor:

"Bu temel anlaşma 1976 tarihli anlaşmaya benzer olacak beş yıllık bir süre için imzalanacak. Türkiye'de ABD kuvvetleri tarafından kullanılacak 27 tesisin hepsi de Türk tesisi sayılacak ve bunların birer Türk üs komutanı olacaktır. Üsleri kullanan ABD kuvvetleri ise Amerikalı bir subayın komutasında olacaklardır. *Bu işlem de 1976 anlaşmasına ve halen yürürlükte olan işlemlere uygunluk göstermektedir. Ama, bu, komuta ilişkilerinin daha az biçimsellikle tanımlandığı 1969 anlaşmasından bir sapmayı göstermektedir.*"

Bu çapraşık anlatımlar bir okuyuşta belki anlaşılmayabilir. "Komuta ilişkilerinin daha az biçimsellikle tanımlandığı 1969 anlaşması" sözlerinin ne anlama geldiğini anlamak için Harvard Üniversitesi öğretim üyelerinden Richard D. Robinson'un "The First Turkish Republic" adlı kitabına bir gözatmak yeterli. Amerika ile Türkiye arasında bir dizi ikili savunma anlaşmasının imzalandığı 1950'li yıllara, yani Truman Doktrini dönemine değinirken Amerikalı profesör Robinson şunları söylüyor:

"Truman Doktrini'ni uygulamak üzere 1948'de Amerikan askeri yardımının tesisiyle Türk ordusu, generallerinin kendilerinden çok daha yüksek imtiyaz ve ücrete sahip Amerikalı çavuşlar tarafından eğitime tabi tutulması gibi garip bir durum karşısında kalmıştır."

İşin özüne tanıklık edenler gene Türk subaylarıdır. Genelkurmay İstihbarat Dairesi eski başkanlarından Oramiral Sezai Orkunt da işin özüne tanıklık edenler ve bunu yazanlar arasındadır. Amerika'nın Türkiye'deki en önemli üslerinden birisi olan ve Kıbrıs harekatını izleyen silah ambargosu sırasında Bülent Ecevit hükümeti tarafından tüm Amerikan üslerinin çalışmasına son verildiği ilan edildiği bir sırada Oramiral Orkunt'un gezdiği Adana'daki İncirlik üssü konusunda bu emekli asker şunları yazıyor:

"İncirlik hava üssü tamamen Amerika'nın kontrolündedir. Bizim oradaki havacı albayımızın ve diğer askeri şahıslarımızın görevleri tamamen idari konulardadır. Üs üzerinde hiçbir kontrol hakları yoktur."

İncirlik ve diğer Amerikan üsleri tamamen Amerika'nın kontrolünde olduğunda, bunların ne zaman, nasıl, hangi olaya karşı kullanılacağı Türkiye'nin denetimi dışında olduğunda bu ülkemizin güvenliği için bir tehlike oluşturmaktadır. Bu si yasal görüşü ne olursa olsun herkesin katılması gereken teknik bir sonuçtur.

Bugünün "haber" bolluğu içinde gözden kaçan da işte budur. Yıl sonuna doğru şu ya da bu biçimde yenilenmesi büyük bir olasılıkla beklenen Savunma İşbirliği Anlaşması, Türkiye açısından bu gözle değerlendirilmediği sürece, birtakım "biçimsel" değişikliklerle yenildikçe, özde getirdiği tehlikeler sürecektir.

ÜSLER KAÇ PARAYA MAL OLUYOR?

Marshall Planı ile dilimize girdi Amerikan yardımı ifadesi. Bu doğrusu çok akıllıca bir kavram çarpıtmasıydı. Yıllar yılı da yazarken, konuşurken, dilimizden Amerikan yardımı sözcükleri düşmedi. Ama, ABD, "yardım" adı altında verdiklerini eskilerin dedikleri gibi "misliyle" geri almanın yolunu bulmuş. Yardım adı altında gelen malzemenin karşılığı, faiz ile birlikte Türkiye tarafından ödenmekte. İş malzemeyle de kalmamakta. "Ortak Savunma Tesisleri"nin giderleri de Türkiye bütçesine yüklenmekte. Öyle ya, bu üslerin Türkiye'ye ait olduğu "biçimsel" bir gerçek.

Bu konuda Türkiye'ye yetkililerin pek açıklama yaptığına rastlanmaz. Ama 17 Haziran 1979 tarihinde, zamanın muhalefet lideri Süleyman Demirel, Amerika'nın üslerinin yeniden faaliyete geçmesi konusunda Ecevit hükümetinin aldığı kararı eleştirirken şöyle diyor:

"Bu tesislerin idari ve savunma masraflarını yeniden karşılayamadığımız müddetçe, bu tesislerin yeniden açılmasını istemek Türk milletinin çıkarları ile uyuşmaz. Bu savunma masraflarımızı 1,5 milyar dolar arttırmak demektir."

Bugünkü basının haberlerine inanmak gerekirse Türkiye'nin SİA'nın yenilenmesi için Washington'dan istediği, Washington'un da "Kongre böyle birşeyi kabul etmez diye," karşı çıktığı yıllık "yardım" miktarı ise 1 milyar dolar.

Neresinden bakılırsa bakılsın, Türkiye'deki Amerikan üsleri, SİA ile getirilen yükümlülükler ülkemizin çıkarına değildir. Ama, The Economist'in yazdığı gibi, bu kez de, SİA, "Amerika'nın kulu, kölesi olma yolundaki iddialarını göğüsleyebilecek kadar değişiklikle yenilenecek."

Yurdunu seven tüm insanlarımıza ağır gelen, ağır gelmesi gereken bu durumu bir başka emekli generalin tanıklığı ile noktalayalım. 1963 yılında 3. Ordu Komutanı olan ve daha sonra da Genelkurmay İkinci Başkanlığı görevini yapacak olan Orgeneral Refik Tulga anılarında Trabzon'da başına gelenleri şöyle anlatıyor:

"Açıkça söyleyeyim ki, ikili anlaşmaların mahiyetini pek iyi bilmiyorduk. 1963 yılında 3. Ordu komutanıydım. Yaz günü Trabzon'daki tugayı denetlemeye gittim. Tugayda, 'Komutanım, yukarıda Amerikan üssü var, ziyaretiniz isteniyor, gider misiniz?' dediler. Üssü ziyaret programa dahil değildi, fakat bir ikinci sefer üssü ziyareti kararlaştırdım. Üs komutanı, Amerikalı albay bizi büyük bir merasimle karşıladı. Albay, kantin, kulüp, yemekhane, mutfak gibi tesisleri gezdirdi. Biraz ötedeki, etrafı demir kafesle çevrili 'gerçek üsse' doğru ilerledim. Amerikalı albay yolumu kesti.

— Giremezsiniz. Buraya ancak Amerikan uyruklu, yetkili kişiler girebilir.

— Ben ordu komutanıyım. Bulunduğunuz bölge bana aittir albay. Giremeyeceğim yer olamaz!

— Emir böyle...

— Bu hükümranlık haklarımıza tecavüz değil mi?

— Ama ikili anlaşmalar var.. Bir viski almaz mısınız sayın paşam?" ●

Gericilik Nedir?

Murat A. GÜNER

Bugün yine ilericilik-gericilik çatışmasını dinsel ögeye dayanarak saptırma girişimine tanık olunmaktadır. Dini "Türk-İslam sentezi" yorumuyla devlet düzeyinde işlevsel kılarak anti-demokratizmin bileşeni haline getirmek isteyenlere bakarsanız, inananların üzerinde uygulanan baskıların sorumlusu sol'dur! İnanan emekçiler bu tür demagojilerle demokratik ve sol güçlere karşı kışkırtılmak isteniyor.

Bu çevrelerin, kendilerine göre tanımladıkları bir "yobazlık" olgusuna dikkat çektikleri de gözleniyor. Örneğin, MHP davasında idam istemi ile yargılaması devam eden Agah Oktay Güner Tercüman gazetesinde şunları yazıyor: "Bir taraftan imansızlar, her türlü çirkin politika ile dinimizi, tertemiz pırıl pırıl İslam'ı karalamak için bıkmadan fesat içindedirler. Diğer taraftan bir kısım yobazlar çoğu kere dış kaynaklı ihanetin emrinde İslam adına Türk'ün Müslümanlığı'nı yıkmak için çalışmaktadırlar. Bu çevrelerin gayreti ile Ramazan ayı bazı muhitlerde bir gün önce başlıyor. Mevlit okutulmamak, yasaklanmak isteniyor. Bazı camilerde nefis levhalar indirilsin deniyor. Halife yoktur, cuma namazı kılınmaz diye fetvalar veriyorlar. Vergi vermeyiniz, bu devlet Müslüman değildir, diyorlar..." (13.10.1985, Tercüman)

Bu yaklaşımın altında "Türk-İslam sentezi" potasında eritilemeyen kimi radikal yönelimleri etkisiz kılmak isteğinin yattığı elbette ki gözden kaçmıyor. Bu çevreler "çağdaş sağ"ı yaratmak görüntüsü ile "Türk-İslam sentezi"ni sağ kanat politikanın bütün kesimlerine egemen kılmaya, sağı bu platformda birleştirmeye ve konumlarını daha da güçlendirmeye çabalıyorlar.

Sorunların gerçek nedenlerinin üstünü örterek kitleleri yanıltmak ve bulanık suda avlanmaya devam etmek için başvurulan yöntemlerden birisi, kavram kargaşası yaratmaktır. Bunun için genellikle söz konusu olgunun özelliklerinden biri onun temel niteliği ve bütünü olarak kabul ettirilmeye çalışılır. Demokrasi sorunu beş yılda bir oy vermeye, kalkınma sorunu büyüme rakamlarına, faşizm ırkçılığa indirgenir. Şimdi aynı şey din ögesi etrafında gericilik konusunda yapılmak isteniyor.

Gericilik nereden kaynaklanıyor?

Günümüzde gericilik herşeyden önce uluslararası bir olgu olarak ortaya çıkıyor. Uluslar ve halklar ilerleme yolunda sadece iç gericiliğe değil, beraberinde uluslararası gericiliğe de karşı durmak zorunda kalmışlardır. Sömürgeciliğe ve yeni sömürgeciliğe karşı mücadele ederek kendi yazgılarına sahip çıkmışlardır. Uluslararası gericiliğin günümüzdeki ön plana çıkan boyutu ise, nükleer savaş kışkırtıcısı barış düşmanı bir politikayı inatla sürdürmesidir. Bu boyut, gezegenimizdeki yaşamı sona erdirme ve tarihi buzullar çağına döndürme tehlikesini dayatıyor.

Bu bakımdan; ulusların bağımsızlığına müdahalede bulunan, demokratikleşmenin yolunu tıkayan, nükleer silahlanmayı tırmandıran ve insanlığı topyekup yok olma macerasına sürükleyen emperyalizm, günümüzdeki gericiliğin ana kaynağıdır.

Öte yandan, uluslararası gericilik, emperyalist tekellerin ve askeri-sınai kompleksin çıkarlarını savunmak olarak somutlanıyor. Emperyalist tekellerin çıkarları geri ve bağımlı ülkelerdeki ortakları ile işbirliği içinde yaygınlaştırılıyor. Geri ve bağımlı ülkelerin kaynaklarının talan edilmesi, ulusal ekonomilerin tekellerin çıkarlarına göre yönlendirilmesi ve yapılandırılması, ekonomilerin militarizasyonu ve silahlanma harcamalarının sürekli artırılması bu işbirliği ile gerçekleştiriliyor. Asıl önemlisi ise, bu işbirliği sonucunda yeni ve bağımlı ülkeler, bilimsel teknolojik devrim sürecinin dışında kalarak veya kendilerine sadece tüketmek ve taşaronluk rolü biçilerek geriliğe mahkum ediliyorlar. Unutulmasın ki ne gerilik ne de gericilik durağan bir olgu değildir. Her ikisinin de içeriği, özü toplumsal gelişmenin herbir aşaması ve evresine bağlı olarak oluşuyor.

Bu durum, iç ve dış gericiliğin toplumsal-sınıfsal özüne işaret etmektedir. Kısaca, ulusun ezici çoğunluğunu oluşturan tekel dışı tüm sınıf ve katmanların, geniş halk yığınlarının karşısına dikilen gericilik, yerli-yabancı tekelci azınlığın çıkarları etrafında örülüyor.

Uluslararası ve toplumsal-sınıfsal boyutlarıyla gericiliğin savunduğu çıkarların ulusal çıkarlarla ve bağımsızlıkla bağdaşmadığı ve bağımsızlığı aşındıran sonuçları pratikte defalarca kanıtlamıştır. Yine pratikte kanıtlanmıştır ki, bu bağdaşmazlık, azınlık çıkarlarını korumak için demokrasilerin tahrip edilmesi eğilimlerini harekete geçiriyor. Bir yandan da halkların ulusal bağımsızlık ve demokrasi bilinçlerini körletmeyi amaçlayan ve tekellerin çıkarlarını korumaya bağımlı kılınan ideolojik kampanyalardan güç alınıyor. Bu ideolojik kampanyalar, ulusal kültür birikimlerinin buna elveren ögelerine dayanmayı halkın inançlarının sömürülmesini ve ulusal tarihlerinin çarpıtılması girişimlerini de kapsayarak örgütleniyor. Kitle iletişim araçları iç ve dış gericiliğin, uluslararası ve yerli tekellerin hizmetine koşuluyor.

Kendilerine göre tanımladıkları bir "yobazlığa" karşı çıkan "Türk-İslam sentezcileri"nin "Osmanlı özlemi yaratmaya" yönelik çabaları bu tür kampanyaların tipik örneğidir. Ortaya atılan gerekçe "milli

değerlere" sahip çıkmaktır ama hedef ulusal ve demokratik bilincin köreltilmesidir.

Ülkemiz bugün tarihinin en ağır sorunları ile yüklü dönemlerinden birini yaşamaktadır. Yurdumuz nükleer savaşın ilk ve ağır yıkımına sahne olacak bölgelerden biri durumundadır. Ekonomide aşılamayan darboğazların faturası, hayat pahalılığı, işsizlik, konut sıkıntısı vb. olarak ve her geçen gün bir kere daha katlanarak halkın sırtına binmektedir. Bilimsel çalışmalar ve kültürel yaşam, yaratıcılığın kendine yol bulabildiği canlı bir ortamdan yoksundur.

Öte yandan bu koşullar nesnel olarak değişim gereksinimini de dayatıyor. Değişim için birleşmek herşeye rağmen günümüzün ana eğilimidir. Değişimden yana saf tutma, değişim için birleşme eğilimi giderek güçleniyor. Değişim gereksinimi demokrasinin kazanılmasını ve demokratikleşmeye bağlı kılınarak ulusal bağımsızlığı güçlendirmeyi, barışçılığı, sanayileşme ve kalkınmayı, halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesini ifade ediyor.

Ve eğer gericiliğe karşı mücadeleden söz edilecek ise, bu önce değişim için uğraş vermek olmak zorundadır. Çünkü, günümüzde mücadele edilmesi gereken gericilik, uluslararası ve yerli tekellerin çıkarlarını savunarak barışa, ulusal ve toplumsal gelişmeye karşı koyan ekonomik, sınıfsal, politik ve ideolojik bir içeriğe sahiptir. Gericiliğe karşı mücadelenin başarısı onun bu içeriğini dikkate almayı, değişim isteminin üstün gelmesi ise kavram kargaşası yaratarak kitlelerin yanıltılmasını önlemeyi gerekli kılıyor.

Bu mücadele açıktır ki laikliği savunmayı da kapsar. Çünkü laiklik inanç özgürlüğünün varolabilmesi için din ve devlet işlerinin ayrılması demek olduğuna göre demokrasinin de gereklerinden birisidir. Demokratik ve sol güçler laikliği, din konusunda şu veya bu değerlendirmeyi yaptıklarından değil, inananlar üzerindeki baskılara da son verilmesi için savunuyorlar.

Demokratikleşme bütünselliğinden soyutlanmış bir laiklik savunuculuğunun insanlar üzerinde baskı ile sonuçlanması kaçınılmazdır. Böyle bir laiklik savunuculuğunun gericiliğe karşı tutum alma olarak sunulması ise aldatmacadan öteye gerçek bir anlam taşımaz. ●

Alternatif Tartışmaları Üzerine

Tekellere Karşı Olmak

Sedat KARAÇAM

"Özal ekonomisi"nin gerçekten alternatifi yok mu? Türkiye toplumu, Özal'ın yürütücülüğünde uygulamaya sokulan "24 Ocak Modeli"ni sineye çekmekten başka çare bulamaz mı? Cumhuriyet gazetesinde iktisatçı-yazar Osman Ulagay bu soruların yanıtlarını aradı. Siyasal parti liderleriyle, iktisatçılarla görüştü.

Bu yazı dizisi gerçekten de yararlı sonuçlar verdi. Ülke yönetimine talip olan siyasal parti liderlerinin görüşlerini derli toplu öğrenmek ve birbiriyle karşılaştırmak olanağına kavuştuk. Ayrıca, bu tartışmalar, "Özal ekonomisi"nin alternatifinin oluşturulması bakımından ortaya çıkmış olan eksiklikleri de çıplak bir biçimde gösterdi.

Eksikliklerin başında üniversitelerimizin alternatif tartışmalarına pek iltifat etmemesi geliyor. Ulagay'ın sorularını yanıtlayan pekçok öğretim üyesinin YÖK nedeniyle üniversiteden ayrılmış olması bir rastlantı olmasa gerekir. "24 Ocak Kararları"nın Yüksek Öğretim Yasası'nın (YÖK) işlediği koşullarda alternatif tartışmalarına üniversite çevrelerinin katılmamasının yadırgatıcı bir tarafı yok. Bu gerçek, hem Türkiye toplumunun bilimsel seçenekler üretmek bakımından bilinçli olarak kısırlaştırıldığını, hem de "demokratik bir Türkiye" için "demokratik bir üniversite" nin zorunlu olduğunu gösteriyor.

Ulagay'ın yazı dizisiyle birlikte ortaya çıkan ikinci gerçek, Türkiye toplumunun ekonomik alternatif konusundaki tartışmaya daha geniş bir biçimde katılmasını sağlayacak kanalların tıkalı olduğudur. Sendikaların derneklerin, odaların, kooperatiflerin ve meslek birliklerinin bugünkü ekonomik politikayı serbestçe eleştiremediği, seçenekler üretmeye katkıda bulunamadığı bir toplumda "alternatif" tartışmalarının eksik kalması kaçınılmazdır.

Diğer bir gerçek, sosyalistlerin -bilinen nedenlerle- bu tartışmalara etkin bir biçimde katılamamasının getirdiği eksikliktir. Ekonomik seçenek konusunda sosyalistler tarafından bugüne değin ciddi çalışmalar yapıldığı bir gerçektir. Bize göre sosyalistlerin tartışmalara daha etkin bir biçimde katılmaları, tartışma düzeyinin yükselmesine ve toplumun daha sağlıklı seçenekler üretmesine katkıda bulunacaktır.

Ve son olarak, bu yazı dizisi göstermiştir ki, kendilerini iktidar olmaya hazırladıklarını söyleyen sosyal demokratlar ekonomik seçenek konusunda pek de hazırlıklı görünmemektedirler. Biz de bu konu üzerinde duracağız.

TEKELLERE KARŞI NE YAPMAK GEREKİYOR?

Osman Ulagay'ın sorularını yanıtlayanların üzerinde birleştikleri

konu, tekellere karşı "birşeyler yapmak" gerektiği oldu. Bu gerçek yalnızca SODEP ve HP liderleri tarafından dile getirilmedi. DYP sözcüsü de, "piyasa düzeninde aslolan rekabeti temin etmek için tekel ve oligopol yaratan unsurları ortadan kaldırmak"tan söz etti. Eski Maliye Bakanı Vural Arıkan'ın önerileri arasında "anti-tröst" yasalar çıkartmak yer aldı. MDP lideri Ülkü Söylemezoğlu da Özal'ı eleştirirken, O'nun "gücü belli büyüklükteki firmalarda, kimselerde toplamak" niyetinde olduğunu belirtti.

Tüm muhalefet partilerinin, hatta bu arada tekellerin sözcülüğüne soyunanların, tekeller konusu üzerinde bu kadar durmalarını neye bağlayacağız? Bizce bunun nedeni, "tekel gerçeği"nin kendini yadsınamaz bir biçimde kabul ettirmesidir. Uzmanlar tarafından yapılan araştırmalara göre, imalat sanayiinin 126 alt sektörünün yüzde 21'inde, her sektördeki en büyük dört firma pazarın yüzde 90'ından fazlasını; yüzde 43'ünde yüzde 70'inden fazlasını ve yüzde 65'inde yüzde 50'sinden fazlasını elinde tutmaktadır. Gene uzmanların hesaplarına göre, bu oran gelişmiş batı ülkelerindeki tekelleşme düzeyinin bile üstünde kalmaktadır.

Tekel gerçeği o denli yadsınamaz boyutlara ulaşmıştır ki, seçimlerden önce bu konuda sorulan bir soruyu yanıtlayan Özal bile, kimi önlemler almayı düşündüklerini söylemiştir.

Gerçeğin kendini kabul ettirmesi güzel birşey. Ama bu sorunun yalnızca bir yüzü. Diğer yüzünde laf kalabalığı, kavram kargaşası bulunuyor. Konunun göstermelik bir çerçeveye sıkışıp kalması kısa vadede tekelcilere karşı olan kesimleri bekleyen büyük bir tehlikedir.

Böyle bir ortamda ve böyle bir konuda sosyal demokratların çok daha titiz, çok daha ölçüp biçerek konuşmaları gerektiği açıktır. Sosyal demokratlar, eğer diğer muhalefet partileri gibi yalnızca tekellere karşı "birşeyler" yapmak gerektiğini söyler ve o "şey"leri somutlayamazlarsa, onları bu konuda diğer muhalefet partilerinden ayıran bir fark kalmaz. Yok eğer, daha ilerde söylemek isteyip de, söyleyeceklerini netleştirememiş oldukları için akıllarına geleni söylerlerse, bu da onların ciddiyetine kuşku düşürür.

"24 Ocak kararları" ile bu kararları izleyen "rejim" arasında sosyal demokratların ilişki kuramadıkları söylenemez. Bu kararların ancak böyle bir rejimde uygulanabilecek kararlar olduğunu söyleyenler arasında sosyal demokrat liderler de vardır. Ama nedense iş seçenek oluşturmaya gelince, sosyal demokratlar, demokrasi ile ekonomi arasındaki ilişkiyi unutmaya başlıyorlar. Ve hemen, ekonomik sorunları ayrı, siyasal sorunları ayrı birer kompartman olarak görme eğilimine giriyorlar.

Tekellere karşı çıkarken bizim niyetimiz, yalnızca, örneğin DYP sözcüsünün dediği gibi piyasayı yeniden yarışmacı özelliklerine kavuşturmak değil. Çünkü bir iki kararname imzalandığında tekellerin rekabet yarışına çekileceğini ve her işin çözümleneceğini sanmayacak kadar ekonomik yasaları bildiğimizi sanıyoruz.

Tekellere karşı çıkarken, toplumun tüm servetinin ufak bir azınlığın elinde toplanması gerçeğinden yola çıkıyoruz. Bu ufak azınlık, yukarda rakamlarla da belirtildiği gibi, pazarın büyük bir kısmını elde tutmaktadır ve piyasayı istediği gibi şekillendirmktedir. Ayrıca, devlet kuruluşlarıyla ortaklıklar kurmuş olduğu için bunda hiçbir zorluk çekmemektedir. Hemen her tekel grubu bir bankaya, bankalar da sigortaları yönlendirdikleri için ülke ekonomisinde son sözü söyleyen tekeller olmaktadır. Geniş dağıtım ve pazarlama ağları onların etkinliklerini çok ileri boyutlara vardırmaktadır. Daha önemlisi, iç ve dış tekeller arasında yıllardır süregelen ortaklık bağları vardır. Uluslararası mali kuruluşlarla köklü iş ilişkilerine sahiptirler. Dolayısıyla ülke ekonomisini yönlendirmek durumunda olanlar, yalnızca iç tekeller değil, onlarla birlikte uluslararası dev tekellerdir.

Ülke ekonomisinin bugününü ve geleceğini etkilemek, tüm sınıf ve kesimlerin yaşam standardı konusunda belirleyici kararlar vermek, ülke ekonomisini yönlendirmek demektir. Eğer bir ülkede, henüz doğmamış çocukları adına bile dışarıya borçlanılıyorsa, çalışanların ücret ve maaşları düşük tutuluyorsa, o ülke ekonomik bakımdan ters bir yönelim içindedir. Bize göre öyle, ama eğer bu tablonun yanısıra tekeller, en son İstanbul Sanayi Odası'nın açıkladığı verilerde de görüldüğü gibi, korkunç kârlar elde ediyorlarsa, tekellerin sözcüleri gene de "tevazu" gösterip, size ekonomik gidişin "hiç de fena olmadığını" söyleyeceklerdir.

Dahası, işçi haklarının verilmesine, siyasal özgürlüklerin artmasına şiddetle karşı çıkacaklardır. Karşı çıkmak bir yana, bunların olmaması için, ellerinde bulunan -ve de son derece geniş olan- tüm olanakları seferber edeceklerdir.

Bu gerçekler bir yana bırakılarak seçenek oluşturulamaz!

TELKİNLERLE BİR YANA VARILABİLİR Mİ?

Bunları söyledikten sonra, sosyal demokrat liderlerden Aydın Güven Gürkan'ın şu sözlerine kulak verelim: "Tekeller kendilerini yarışmacı bir ortama hazırlamalı... Tekelleri bir plan anlayışı içinde buna zorlamak onlara bir yardımdır aynı zamanda. Bu nedenle tekellerin akıllı düşündüklerinde bundan ürkmemeleri gerekir."

Belli ki bu sözler oldukça aceleye gelmiş sözler. Tekelleri ürkütmeme endişesinin ağır bastığı hemen seziliyor. Ekonomi profesörü olan Aydın Güven Gürkan çok iyi bilir ki, tekellere "akıllı olun" demek iyi niyetli bir yakarış olmanın ötesine geçemez. Eğer tekelleşme olgusu bu iki kişinin iradesine değil de, kapitalist ekonominin gelişme yasalarına bağlı olarak ortaya çıkan bir olgu ise, bu işin "telkin" kaldırır tarafı olmasa gerektir. Örneğin sayın Gürkan gibi, "maliyetler artarken tekellerin fiyatları artırmaları ikna yoluyla, demokratik yollarla önlenmeye çalışılacaktır" demenin de fazla bir anlamı yoktur. Piyasa kendi kurallarına göre işleyecektir ve eğer köklü önlenler alınmamışsa, ikna girişimleri suya çizilmiş çizgiler olmanın ötesine geçemeyecektir.

O halde, tekellerle başedebilmek için kimi kilit devletleştirmeleri göze almak gerekiyor. Örneğin, mevduatın ve kredilerin büyük bir kısmını elde tutan tüm sigortacılık işlemlerini yönlendiren altı büyük özel bankanın devletleştirilmesi kilit bir devletleştirmedir. Böyle köklü önlemleri göze almadan tekelleri "ikna" etmenin ya da "akıllandırma"nın kolay olduğunu düşünmek çok yanıltıcıdır. Sayın Gürkan, "mesele bankaların mülkiyetinin şunda ya da bunda, özel kesimde

ya da devlette olmasında değil, kredi mekanizmasının denetlenmesinde, kredi mekanizmasının düzenlenmesinde" diyor. İstanbul Sanayi Odası Meclis toplantılarında bile, bir dönem "bankaların devletleştirilmesi" önerisinin yapıldığı hatırlanacak olursa, bir sosyal demokrat parti başkanının bu seçeneği hemen dışlamasının anlaşılır birşey olmadığı kabul edilecektir.

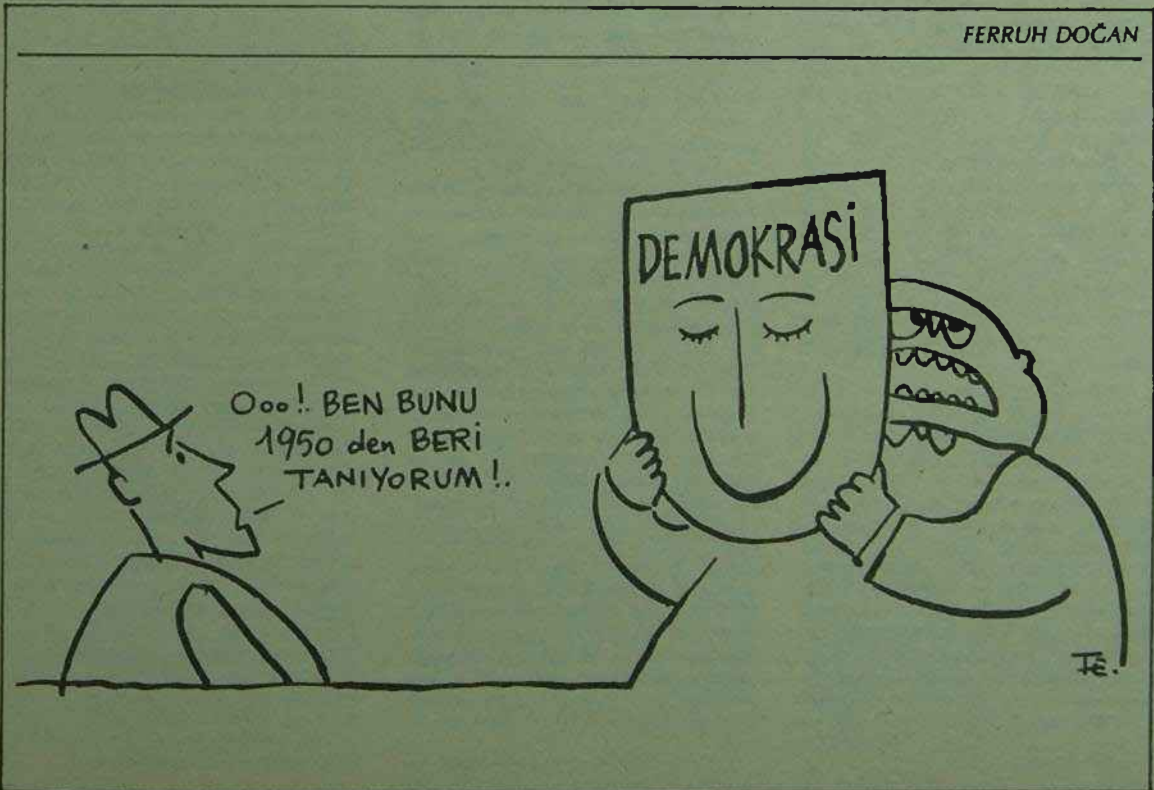
Kaldı ki sayın Gürkan özel tekellerle, devlet tekellerini bir tutmaktadır. Tekel konusunun binbir türlü yanıltmaca ve kavram karmaşası içinde boğulmaya çalışıldığı açıkken, Gürkan'ın da devlet tekelleriyle özel tekelleri özdeş sayması şaşırtıcıdır. Anti-demokratizmin kaynağı elbette ki "devlet tekelleri" değildir. Petro kimya, şeker, tütün ve kısmen de içki, kağıt, takım tezgahları alanlarının dışında, devlet tekelinden söz edilemez. Buradaki sorunlar da apayrı sorunlardır. Çağdaş işletmecilik ve rasyonel-planlı bir fiyat politikasıyla baş edilecek türden sorunlardır. Durum böyleyken ve özel tekellerle başedebilmek için kimi kilit devletleştirmeler yapmak gerekebilecekken, "devlet tekeli" kavramının piyasaya sürülmesi hayli ilginçtir. Kaldı ki, sayın Gürkan, "devlet tekelleri özel sektör eliyle, özel tekeller ise devlet eliyle kırılabilir" derken, son derece yanlış bir anlayışı paylaşmaktadır.

SODEP ve DSP'ye gelince; SODEP sözcüsü Erhan Işıl, tekelci olmayan tüm kesimleri seferber etmekten söz etmektedir; DSP sözcüsü Haluk Özdalga da "(tekelci) tepkilerle ve engellemelerle başa çıkabilmenin tek bir koşulu vardır. O da çalışan halk kesimlerinin örgütlü ve etkili bir güç durumuna getirilmesi ve DSP programının uygulanışında bu gücün desteğinin sağlanmasıdır" demektedir. Kuşkusuz her ikisi de son derece gerekli bir koşuldan söz etmektedirler. Ancak bu yeterli değildir. Tekelleri kırmak için önerilen önlemler şimdiden açık açık saptanmalıdır ki, halk kitlelerin desteği alınabilsin. Yuvarlak kimi sözcüklerle tekellerin karşısına çıkmak yalnızca bir hayaldir.

Öte yandan DSP sözcüsü Özdalga'nın aynı tutarlılığı IMF konusu açıldığında yineleyememesi somut olma gereğini çok daha artırmaktadır. Özdalga kendi ekonomik programlarına IMF'nin karşı çıkması bahsi açıldığında "(IMF) gibi kuruluşlar öncelikle ekonominin genel dengelerine bakarlar. Eğer bu genel dengeler güven verici ise bunların nasıl sağlandığı o kuruluşları ilgilendirmeyebilir" demektedir.

Gerçekten öyle mi? Öyle olmadığını yakın tarihimizden çok iyi biliyoruz. "24 Ocak kararlarını" zorlayan ve bu kararlar alındığında övgü üstüne övgü düzenler IMF sözcülerinden başkaları değildir. "24 Ocak 1980'den beri herkesin hayranlığını kazanan üstün performans"tan söz edenler, "Türkiye'nin bu yolda katetmesi gereken uzun yol vardır" diyenler IMF sözcüleri olmuştur. Şimdi kalkıp, IMF tüm bu olayların dışındaymış gibi "onlar genel dengeye bakarlar" demek için gerçekten de yakın tarihi ya da dünya deneyini hiç yaşamamış olmak gerekiyor.

Bizim yapacağımız, IMF'ye ve iç dış tekellere karşı önerdiğimiz ulusal politikayı çalışan kitlelere açık açık anlatmak ve onların desteğini istemek olmalıdır. ●

HP'DE CGP HAREKETİ, ANAP'TA HAREKETÇİ-DİNCİ REKABETİ

TBMM'nin yeni dönem çalışmalarına başlamasıyla ve siyasal yaşamın sıcaklaşmasıyla birlikte, özellikle parlamentoda temsil edilen partilerin dışa vurmamaya çalıştığı, bastırılmış iç bunalımları su yüzüne çıktı. Bu bunalımlar gerek sözkonusu partilerin, gerekse Türk siyasal yaşamında gündemin baş sıralarında yerini aldı.

HP'de, SODEP ile birleşmeye karşı çıkan ve Yılmaz Hastürk ile Günseli Özkaya'nın başını çektiği Necdet Calp ekibi, SHP'nin oluşması konusunda olumlu sona yaklaşıldıkça, gerçek kimliklerini ve "muvazaalı" kişiliklerini ortaya serdiler.

Perde arkasında kalmaya çalışmakla birlikte, ilk karşı tutum Necdet Calp'ten geldi. Calp, bu konudaki değerlendirmesinde "ihbarcılık" yapma yolunu seçti: *"Bu birleşme olursa 6 Kasım sisteminin dışına çıkılmış olur, birleşmeden yana olanların milletvekilliklerinin düşmesi gerekir. SHP adında yepyeni bir parti oluşuyor, bu durumda HP'ye verilen devlet yardımının kesilmesi gündeme gelir..."*

Bir partinin kurucusu ve genel başkanlığı görevini yapmış olan kişi, bir parti üyesi, partisine devletçe verilen yasal yardımın kesilmesini isteyebiliyor.

Yılmaz Hastürk de yaptığı açıklamada, 16 parlamenter arkadaşının HP'den istifa edeceğini açıkladı. Edinilen bilgilere göre, DSP'de kendilerine kapı aralanmazsa, bu ekip SHP birleşmesinin resmiyet kazanmasından sonra HP adıyla yeni bir parti kurarak "Çankaya nın moral desteğini arkalarına alıp "CGP" türü bir örgütlenmeyle biraraya gelecekler. Böylece tabansız duruma düşen ve bir daha parlamentoya giremeyeceğini anlayan HP içindeki "sağcı" ekip, kendilerine yeni bir seçime kadar bir "ekmek kapısı" yaratmış olacak. Bu çabaları 21 Ekim günlü basın toplantılarıyla kuşku götürmeyecek kadar netleşti.

ANAP'TA "HAREKETÇİ-DİNCİ REKABETİ

ANAP'ta ise "hareketçi" ve "dinci" grupların partide ve iktidar olmanın gereği olarak da, devlet kademelerinde etkin olma mücadelesi alabildiğine ve "başarılı" biçimde sürüyor. Özal'ın parti yönetiminden sonra TBMM grubunda da "hareketçi"lerin ön planda görünmesinden rahatsızlık duyduğu anlaşıldı. Nitekim, Halil Şıvgın'ın ardından TBMM grubu seçimlerinde sıkı bir 'hareketçi' olarak bilinen Ercüment Konukman'ın yerine grup başkanvekilliğine daha "ılımlı" olarak bilinen Haydar Özalp'ı seçtirdi. Özal'ın hareketçileri geri plana çekmesini zorlayan olgu kuşkusuz kamu vicdanında bu hareketin hüküm giymiş olmasıdır.

Ercüment Konukman'ın basına kapalı olarak yapılan grup toplantısında "hareketçiler" adına bayrak açtığı dikkatlerden kaçmadı. Konukman, Başbakanın kendisini destekleyeceğini vaat etmesine karşın yalnız bırakıldığını belirterek başbakanı etkileyenlerin, *"yıldızları tesadüfen parlayan, geçmişte hiçbir mücadelenin içinde olmayanlar"* olduğunu, bunların "hareketçilerin omuzlarına basarak hayal bile edemeyecekleri mevkilere gelip oturduklarını" anlattı. Genel Başkan Özal'ın bu iki akımı örgüt yapısında partinin motoru olarak kullandığı ve denge politikası güttüğü açık. Ancak "hareketçiler" Özal'ın kendilerine gereken ilgi ve şefkati göstermeyişlerinden yakınıyor.

ANAP'taki bu akım, partinin kuruluşunda ve iktidar olmasında kendilerinin birinci derecede rol ve güçlerinin etkili olduğunu, Genel Başkanın bu "dışlama" tutumu karşısında parti içindeki asıl mücadelenin ara seçimlerde başlatılacağını, bu süreç içerisinde *"gerekirse" Özal'a da "gereken dersi"* vereceklerini söylemekten çekinmiyorlar.

Başbakanın Meclis açılır açılmaz parlamenterlerin parti değiştirmelerini önleyen Anayasanın 84. maddesinin bir süre dondurulmasını ortaya atmasının altında da "kızdırılan" "hareketçi" gruba gözdağı verilmesinin yattığı gözleniyor. Özal'ın iştahla ortaya attığı parlamenter transferi ile MDP'den ve az da olsa HP'den 35 kadar milletvekilinin ANAP'a çekileceği hesaplanıyor. Böylece günün birinde "hareketçi" grubun yaratması olası "ANAP'tan ayrılırız" tehdidinin boşa çıkarılmasının altyapısı oluşturulmuş olacak.

Özal'ı diktatörlükle suçlayan ve verildiği disiplin kurulunun "Özal'ın baskı ve tehdidi" altında olduğunu açıklayarak başkaldıran ve sonunda ANAP'tan bir yıl geçici olarak ihraç edilen Ankara Milletvekili Abdullah Nejat Resuloğlu'nun (Gülecek) ardından çıkabilecek DYP yanlılarının partide açabilecekleri gedik de yine, "iktidarın olanaklarından yararlanmaya koşacak", özellikle MDP'li yeni parlamenterlerle kapatılabilecek.

ANAP içerisinde "hareketçi-dinci" mücadelesi önümüzdeki haftalarda daha da hız kazanacağa benzer. Devlet kademelerinde ciddi kadrolaşmanın "başarılı" şekilde devam etmesi de sürpriz olmayacak. Bunun önemli bir göstergesini de Cumhurbaşkanı Evren'in Kastamonu konuşmasının ANAP içindeki bu iki eğilim tarafından "olumlu" karşılanması, hatta cesaret verici bulunması oluşturuyor.

ANAP'ta muhalefet yürüten "ülkücü-hareketçi" milletvekillerinin önde gelenleri TBMM kulisinde Evren'in konuşmasını şöyle değerlendirdiler: *"Cumhurbaşkanının konuşmasını iyi tahlil etmek gerekir. Irkçılık, faşizm, kafatasçılık artık tarihe karışmıştır. Hitler'in, Mussolini'nin akıbetini gördünüz. Ne Türkiye'de ne dünyada faşizm değil, komünizm esas tehlikedir dedi ki söylediği doğrudur, isabetlidir..."*

ANAP'taki dinci grup temsilcileri de aynı şekilde kendilerini ve kadrolaşmalarının gerekçesini Cumhurbaşkanının konuşmasında buldular. ANAP'ın "selametçi-dinci" kökenli yöneticileri de, TBMM kulislerinde yine Cumhurbaşkanının konuşmasını savunma silahı olarak kullanma yolunu seçtiler. Konuyu gazetecilerle tartışan bu akımın önde gelenleri *"Cumhurbaşkanı irtica tehlikesinin olmadığını çok açık beyan etti. İrtica yanlıları bu ülkede büyük kitle içinde damla kadardır. Ama gönül isterdi ki, bu rahatsız edici durum olmasın,"* yorumunu çıkardılar. Yani Cumhurbaşkanı Evren'in uyarısına bu iki kesimin de kendilerini muhatap görmedikleri anlaşılıyor. Cumhurbaşkanının konuşmasının içeriği irdelenirse, bu iki kesimin aldıkları ve savundukları cümleler yanlış değil, o anlamlar çıkabilir, bu işin bir yönüdür. Ancak işin tehlikeli yönü, ANAP içindeki bu iki akımın, partideki iktidar mücadelesi değil, devlet kademelerinde, bakanlıklarda, kamu kurum ve kuruluşlarında yoğun kadrolaşmayı uç noktaya vardırmalarında depara kalkacakları yönüdür. Cumhurbaşkanı Evren'in konuşmasının bu şekilde yorumlanmasının gerek faşizm gerekse şeriat özlemcileri için bir doping olması şaşırtıcı olmayacaktır.

● **gürbüz baran**

Ertelenen Af, Geciken Demokrasi

Seçim nutuklarına af diye giren Özal Hükümetinin, bir zaman sonra hiç ses etmediği konuların başında af geliyordu. Zaman zaman gazetecilerin veya parlamentodaki HP milletvekillerinin soruları karşısında affı çıkaracaklarını ama zamanının daha gelmediğini ileri sürerek geçiştiriyordu.

İlerici-demokrat kamuoyu Özal'ın gündemden uzaklaştırmaya çabaladığı af konusunu gündemden düşürmemek için özel çaba harcadılar. Dergimiz de üzerine düşen sorumluluğu her sayısında kendi olanakları çerçevesinde yerine getirmeye çabaladı. Bu sayımızda da iki temel soruyla konunun uzmanlarına, ilerici-demokrat partilere, sendikalara ve demokratik kurumlara gittik. Sorularımız çok kısa idi:

1- ANAP'ın affı ertelemesine ne diyorsunuz?

2- SODEP-HP Ortak Af Komisyonu'nun "cezayı erteleme" önerisine ne diyorsunuz?

Av. Rasim Öz: ANAP iktidarı hükümet programından başlayarak, çok geniş kitlelerin vazgeçilmez özlem ve istemi haline gelen af konusunu sürekli kullanarak, *insanlara*, zindandakilerden bir başka yöntemle *işkence* yapmaktadır. Biz bu *işkencenin* tümü ile ancak ANAP iktidarının kendisi ile biteceğine inanıyoruz.

SODEP-HP Ortak Af Komisyonu'nun "cezayı erteleme" önerisi geniş kapsamlı bir aftan yana olmayan ve kendisine anayasanın 87. ve 14. maddelerini bahane eden Özal iktidarının anayasal engel bahanesini ileri süremeyeceği bir ara çözüm olarak görüyoruz.

Bize göre; genel ve geniş kapsamlı af, ülkemiz ve dünya kamuoyu önünde kaçınılmaz hale gelmiştir. SODEP-HP'nin *erteleme* önerisini benimsemek bir anlamda Özal iktidarı içinde çıkış yoludur. Bizce; bu konuda da en doğru ve yerinde kararı, tüm kısıtlamalardan uzak ve halkın özgür iradesi ile oluşacak *yeni bir parlamento* verebilecektir. Ancak o tarihe kadar da af beklentilerine bir ara çözüm getirilmesi de bir aşama olacaktır.

Av. Turgut Kazan: ANAP siyasal içerikli suçları kapsamına alan bir affı çıkarmak istemiyor. Önce, anayasa engeline sarılarak durumu kurtaracağını sanıyordu. Yani, sırf adi suçlar için bir af çıkarabileceği ve diğerleri için suçu anayasaya yükleyebileceğini düşünüyordu. Ama sonra bu engelin kesin bir engel olmadığı ortaya çıkınca yan çizmeye başladı. Özellikle, af dışı öneriler (erteleme, şartlı salıverme gibi) karşısında kaçamayacağını anladı. Ve aftan vazgeçme kararına vardı.

SODEP-HP ortak af önerisi, Özal'ı sıkıştıran bazı çıkış yolları getiriyor. Hazırlanan metin tartışmaları önleyebilecek bir metin. Politik gerginliği tırmandırmak yerine, esnek ve yumuşak bir formül sunuyor, madem ki hep anayasa engelini çıkarıyorsunuz, o halde buyurun bunu konuşalım diyor. Cezaları affetmeyelim, erteleyelim. Politik bakımdan doğru bir yaklaşım. Daha önce uygulanmış örnekleri var. Hukuka uygun. Hiçbir biçimde anayasa ile çelişmiyor. Bu bakımdan yararlı saymak gerekiyor.

Prof. Toktamış Ateş: ANAP'ın affı ertelemesinin ardında siyasal bazı nedenler yatmaktadır. Özellikle 163. madde uyarınca mahkum olanların affedilmemesi ANAP'ı yıpratabilir. Verili koşullar altında bunların affedilmesi de zordur. Ayrıca, sayın Özal hükümetinden şimdiye dek birbirleriyle çelişen öylesine çok beyan duyulmuştur ki, böylesi gayriciddiliklere yavaş yavaş alışmaya başlıyoruz.

Bence cezayı erteleme gibisinden ifadelerle "genel af" birbirinden çok farklı şeylerdir. Kaldı ki, genel affın mantığında biraz da bu suçlara neden olan düzenin eleştirisi vardır ve bu mantık içinde genel af bir hak olarak düşünülebilir. Ben aslında "kader kurbanı" falan gibi ifadelere pek itibar edemem. Ama özellikle şu anda içerde bulunan siyasal suçlulardan daha fazla suçlu birileri var gibi geliyor bana. Hele gençleri düşündüğüm zaman, bunları bu yola itenler ve bunlara göz yumanlar dışarda dolaşırlarken; heyecanları ve yurtseverlikleri istismar edilen genç insanların içerde tutulmaları çok haksız bir olgu gibi geliyor.

SODEP İNSAN HAKLARI SÖZCÜSÜ AV. ALİ RIZA DİZDAR: "AYIRIMSIZ BİR AF"

Neden böyle bir komisyon kurulma gereksinimi duyuldu?

Sistemli bir baskıya karşı, sistemli bir savunma yapabilmek için. Ayrıca af konusu uyutulmak isteniyor. Sağcı partiler ise kendi yandaşlarının dışında kalan sol siyasileri af kapsamı dışında tutmak için çalışıyor. Biz bunun yanlış olduğunu, bir kesimi affedip diğer bir kesimi affetmemenin toplumda yaralar açacağını söylüyoruz.

Gerek yazılı, gerek sözlü size işkence iddiası ile başvurular oldu mu?

Yazılı ve sözlü başvurular geliyor. Komisyonumuz toplanmadan önce biz vatandaşlarla bir açık toplantı yapıp sorunları alıyoruz ve toplantımızda bu başvuruları tartışıyoruz ve gereken yapılıyor. İl yönetim kurulundan iki haftadır bir önerimizin sonucunu bekliyoruz: İl yönetim kurulunun tüm cezaevlerini ziyaret etmesini önerdik. Ayrıca Diyarbakır Cezaevi için sıkıyönetim komutanlığına suç duyurusunda bulunduk.

Biliyorsunuz toplumumuzun büyük bir kesimini ilgilendiren sorunların başında af geliyor. Sizce nasıl bir af gerekli?

Ayırımsız bir af. Bazı kesimleri affedip bazılarını affetmemek yasaların ruhuna da aykırıdır. Kaldı ki, anayasanın 14. maddesi ile 87. maddesi birbiri ile çelişiyor. Bu maddelere göre affın çıkması mümkün değil. Ancak anayasanın 87. maddesinde *hüküm giyenler* diye bir ayırım yapılıyor. Yani henüz hüküm giymemişler affedilebilirler. Bu hukuksal olarak mümkün. İstenirse bu ibareye dayanarak bir af çıkarılabilir.

ANAP affı gündemden düşürüyor, buna karşın SODEP-HP Ortak Af Komisyonu da 5 yıl için "cezaları ertelemeyi" öngörüyor. Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?

ANAP belli bir kesim için af düşündü ve cezaevlerindeki adi ve siyasi tutuklular arasına ayırım düşürmek için uğraştı. Fakat bu konuda başarılı olamadı. İstediği biçimde af çıkmayacağını görünce istediği olana kadar affı gündemden düşürdü. "Cezayı erteleme" önerisi dar bir kapsamda affı ele alıyor. Belki bir ara çözümdür ama biz sınırsız ve ayırımsız bir aftan yanayız.

Sadullah Usumi (SODEP İl Başkanı): Affın ertelenmesi tüm ülkede hayal kırıklığı ve üzüntü yarattı. Zira, Özal seçimler sırasında af vaat ettiği için tutuklu ve hükümlüler ile aileleri buna kendilerini hazırlamışlardı. Bu nedenle ıstırap içinde bulunan insanlar için af bir an önce çıkarılmalıdır.

SODEP-HP Ortak Af Komisyonu'nun önerisi geçici bir çözümdür. Önemli olan genel af çıkarılmasıdır.

Av. Nermin Aksın: ANAP ve özellikle başkanı Turgut Özal siyaset sahnesine çıktığı günden bu yana kendine yönelik hesaplar içindedir. Belli yerlere verdiği sözlere bağlıdır. Kamuoyuna siyasal gerçekler yerine ekonomik gerçekleri yaşatarak politika yapmaktadır. ANAP, adi suçlar için bir af girişiminde bulunabilirdi ve "işte size af" demagojisini tercih ederdi. Ancak uyumakta olan kamuoyu tepkisini canlandırmak istememektedir. Gerçekten iktidar olmayan hükümetler devamlı baskı altındadır. ANAP, bunun en güzel örneğidir ve denge kollanmaktadır. Kamuoyu baskısını henüz istemleri noktasında duyuramıyor. Aftan rahatsız olanların baskısı ağır bastığı için sınırsız genel af gündeme gelmiyor. ANAP'ın ekonomi düzeldiğinde Türkiye'nin insan hakları konusunda olsun, demokratik haklar konusunda olsun hiçbir sorunu kalmayacaktır" mesajlarının sahteliğini... yanlışlığını kamuoyu deşifre ettiği gün baskısını duyuracaktır. Artık uzak olamayacağını düşündüğümüz o an ise "sınırsız genel af" ilk gündeme gelecek bir demokratik haktır.

"Cezayı erteleme"; anayasanın 87. ve 14. maddeleri gibi affı fiilen yasaklayan gerçekler karşısında öteden beri sözü edilen ve hukuk sistemimiz içinde mümkün olan "çare"dir. Çare diyoruz, zira sınırsız genel affın çıkarılması zorunluluğu halkın bir isteği olarak TBBB'de bir kısım temsilcilerce kulakardı edilemeyecek noktada. Bu isteği ağır baskı altında tutan engeller karşısında; kesin çözüme gidilinceye kadar SODEP-HP ortak önerisi, durumu hafifletici pratik bir çözüm olarak değerlendirilebilinir.

Av. Atilla Coşkun: Önce affın kapsamını belirlemek gerekir. Bugün üzerinde tartışılan "genel af" siyasal suçluların affından başka birşey değildir. Özellikle düşünce suçları, ölüm cezalarının affı ve siyasal hakların iadesi ANAP'ın önünde duran ve çözümü yönündeki isteklerin giderek arttığı sorunlardır. Bu sorunların çözümü zorunlu olarak anayasa değişikliğini gerektiriyor. Bu ise, bugünkü siyasal yönetim biçiminin değişikliği yönündeki kapının aralanması demektir. Bu da, siyasal güçler dengesinin değişmesiyle doğrudan ilgilidir. ANAP militarizmle içiçedir. Egemen yönetim biçiminin en ufak değişikliğini bile istemeyen militarist çevrelerin, bu nedenle af yönündeki isteklere karşı durmaları doğaldır. İşte ANAP'ın af konusundaki "erteleme" politikasını, bu politikadan ayrı düşünmemek gerekir. Mevcut denge halinde, militarist çevrelerin affı engelleyebilme yönünde yasal olanakları zorlama şansları da vardır. Bir siyasal affın gündeme gelmesinin tek yolu, mevcut yönetim biçimini belirleyen siyasal oluşuma karşı güçlerin en geniş birlikteliğinin oluşmasıyla olanaklıdır.

Ortak af komisyonunun "cezayı erteleme" önerisi, özünde iyiniyetli bir çabadır. Bu çabanın gerçekte bir af girişimi olduğu bilinmektedir. Bu öneri, tabir yerindeyse fiili sonuçları itibariyle şartlı bir aftır. Teknik hukuk yönünden istisnai bir düzenlemedir.

ANAP ve militarist çevrelerin "cezayı erteleme" önerisini, dolaylı bir af girişimi olarak ele alacaklarını tahmin etmek zor değildir. Ayrıca, önerinin yalnızca muhalefet partilerinden ikisi tarafından olması ANAP ve militarist çevrelerin karşı durmalarının bir başka sebebi olacaktır. Diğer partilerin de bu öneriye katılımını sağlamak herhalde daha doğru olurdu.

Ertelenen Af, Geciken Demokrasi

Başbakan Özal af sorununa ilişkin verdiği bir yanıtta konunun "lüzumsuz münakaşalara sebep olacağını" belirterek yeniden düşüneceklerini söyledi. "Düşünme" henüz devam ediyor.

Hemen belirtelim ki "lüzumsuz münakaşalar"dan biz de yana değiliz. Türkiye'de yaşayan, aklı başında herkesin de böyle düşündüğünü sanıyoruz. Çünkü ülkemizin çözülmesi gereken ciddi sorunlarla, aşmakta olduğu ciddi engellerle karşı karşıya olduğuna inanıyoruz. Yine inanıyoruz ki demokrasi sorunu bunların başında geliyor; kalkınma ve ilerlemenin yolu çoğulcu demokrasiden geçiyor; ve eğer üzerinde "münakaşa edilecek lüzumlu konular" var ise demokrasi sorunu bunlar arasında ilk sırada yer alıyor. Demokratik bir af yasasının çıkarılması, siyasal genel af ise bizce demokrasi görevlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor.

Af sorunu herşeyden önce bir hukuksal sorundur. Bir af yasasının çıkarılmasından insancıl, adli, toplumsal yararlar sağlamak beklenir. Bütün bunların sağlanmasında bir koşul, eşitlikçi, diğeri ise demokratik olmasıdır. Af toplumun gündemine herhangi bir zaman diliminde değil, demokrasi sorununun çözücü sürecine bağlı olarak girmiştir. Halk kesimleri kayıplarının nedenini daha yaygın olarak demokrasi sorununa bağlıyorlar. Fabrikadaki işçinin yaşadığı ve çalıştığı zor koşullar karşısında sendikasını araması, sendikal özgürlüklerin değerini daha iyi kavraması, bunları genel demokrasi istemi ile bütünleştirmesi kaçınılmazdır. Aydınlar ve gençlerin, ağır yaşam koşulları ile yükselen girdi fiyatları karşısında ürününün değerini alamayan, ürünü tarlada kalan kırsal kesim emekçilerinin aynı noktada buluşmalarından doğal ne olabilir?

Demokrasi istemi ile genel af isteminin kamuoyunda birlikte destek görmesi elbette bir rastlantı değildir.

HP-SODEP ortak komisyonunun hazırladığı tasarı, geçen sayımızda da belirttiğimiz üzere, toplumda af konusunda oluşan beklentilerin gerisinde kalan bir öz taşımaktadır. Tasarı binlerce gencin kötü hapishane koşullarından kurtulacakları bir "erteleme"yi öngören, buna karşılık süren davalarda ceza verilmesini teşvik edici ve demokrasinin "gözaltında" tutulmasını veri alan bir özellik taşımaktadır.

Her sorun kendini hangi düzeyde ortaya koyuyorsa o düzeyde çözülmek zorundadır. Siyasal genel af, ülkemizin duyduğu ekonomik-demokratik onarım ve değişim gereksiniminin önemli bir unsurudur.

Çözülünceye kadar gündemde kalmak üzere! ●

Basın İş Genel Başkanı Ali Ekber Güvenç

"İşçiler Suskun, İşverenler Alabildiğine Şımarık..."

İşkolunuzu tanıyarak konuşmamıza başlayalım. 10 no'lu "basın ve yayın" işkolunun özellikleri nelerdir?

Sendikamızın kurulu bulunduğu işkolu, Türkiye'de yeni gelişmekte olan bir işkoludur. İşyerlerinin küçük ve dağınık olması, örgütlenme zorlukları getiriyor. Genellikle kamu sektöründe örgütlüyüz. Türk Tarih Kurumu Matbaası, DSİ Matbaası, MEB Basımevi gibi kapsamlı kamu işyerlerinde etkiniz. Yurdun her yerine dağılmış küçük çaptaki işyerlerinde ise örgütlenebilme olanağı yok. Girişimlerimiz de işverenlerin yasadan aldıkları büyük güçle engelleniyor. İşsizliğin büyük boyutlara ulaştığı bir ülkede her zaman sendikalaşma engellenir. Ülkemizde de durum aynıdır.

Türkiye'de uzun süreden beri yürürlükte olan bir İşkolları Yönetmeliği var. Matbaacılık alanında çalışanlar "basın ve yayın" işkoluna girmektedir. Ancak 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası ile "işletme" tipi sözleşmenin yürürlüğe konması, bizim işkolumuzda karışıklıklara neden oldu. Çalışma Bakanlığı her işyerinde tek sendikanın bulunması gerektiği gibi yanlış bir mantıktan yola çıkarken, matbaacılık işlerini de ek iş olarak değerlendirmeye başladı. Örneğin, DSİ Matbaası, Bakanlıkça "enerji" işkolunda sayıldı. Daha sonra Yargıtay "basın ve yayın" işkolunda olduğuna karar verdi. Aynı şekilde AÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Matbaası da "büro" işkolunda kabul edildi. Burada yaklaşık iki yıldır işkolu uyuşmazlığı sürüyor. MTA Matbaası da "madencilik" işkolunda yardımcı iş sayıldı. Yardımcı iş, asıl işi tamamlayan, asıl işi bütünleyen bir iştir. Şimdi sormak gerek; MTA'nın matbaası ile yeraltında maden aramak işleri arasında ne gibi bir ilişki var?

Yeni yasalar yürürlüğe girdikten sonra tabandan çeşitli tepkiler gelmeye başladı. Bir süre sonra Türk-İş, İzmir ve İstanbul'da açık hava toplantıları düzenledi. Sonra Bursa'da başarısız bir kapalı salon toplantısı. Ardından sıra Samsun toplantısına geldi. Türk-İş "tarihi eylem kararları" almıştı. Bu kararlar oybirliğiyle kabul edilmiş ve ayakta alkışlarla karşılanmıştı. Son "zirve" toplantısından sonra Başbakan Özal, "Eylem mi, yok öyle bir şey" dedi ve o günden sonra "eylem kararları"nın adı "hükümeti tabana şikayet etme toplantıları" oldu. Ve Samsun'da da bu kararlardan vazgeçildi, yeniden parlamento ile di-

"Türk-İş'in gelinen aşamada, hala diyalog politikasını sürdürmesi işçi sınıfının çıkarlarıyla çelişmektedir."

BASIN – İŞ SENDİKASI

Basın-İş Sendikası 24 Temmuz 1963'de Ankara'da kuruldu. Şu anda işkolunda kurulu tek sendikadır. Halen 41 işyerinde örgütlü olup 4543 üyeye sahiptir. İşkolundaki toplam işçi sayısı 18662, sendikalaşma oranı ise yüzde 24.34'tür. Sendikanın İstanbul, İzmir ve Adana da şubeleri bulunuyor.

yaloga geçilmesi uygun görüldü. Tüm bu gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Burada temel sorun, Türk-İş'in bugüne kadar izlediği politikanın tutarsızlığından kaynaklanmaktadır. Sizin de belirttiğiniz gibi, Türk-İş kaybedilmiş işçi haklarını yeniden kazanmak için bazı kararlar aldı. Oybirliğiyle alınan bu kararlar, sorunların çözümünde tabanı kısmen rahatlatacak, işçi ile sendikası arasındaki bağların pekişmesini sağlayacak kararlardı. Ama bu kararlar kağıt üzerinde kalmayıp, inançlı ve kararlı bir biçimde uygulanması durumunda hedefine ulaşabilirdi. Zaten sorun da bu noktada ortaya çıktı. Adından övgüyle söz edilen diyalog politikası Türk-İş yönetimi tarafından tekrar su yüzüne çıkartıldı. Ve böylelikle eylem kararları kilitlenmiş oldu. Sorunların sadece diyalog yoluyla çözülebileceğine inanan Türk-İş, yıllardır bu politikayı takip etmektedir. Ancak bu kez durum öncekilere oranla farklıdır. Sadece kendi görüşleri çerçevesinde diyalog görüşmelerinde bulunan bu iktidarla sorunların çözümlenemeyeceği ortaya çıkmıştır. Gelişen bu noktada hala diyalog politikasını sürdürmek, işçi sınıfının çıkarlarıyla çelişmektedir. Bu hareket belli bir eylem olgusunu ifade eder, tüm batı demokrasilerinde olduğu gibi. Esasen hedef tabandan tavana sağlıklı bir ilişkinin kurulmasından geçer.

Durum böyle olmasına karşın Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz Çalışma Bakanı ile yeniden ikili görüşmelere girdi ve 2822 sayılı yasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılması için anlaşmaya varıldı. Bu durumu nasıl karşılıyorsunuz?

Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'ın Çalışma Bakanı ile görüşmelerini normal karşılamak gerekir. Çalışma hayatını ilgilendiren bir takım yasaların değiştirilmesi konusunda anlaşma sağlanması da normaldir. Burada dikkat edeceğimiz husus, yasa değişikliklerinin işçi sınıfına ne kazandırdığı konusudur. Bilindiği üzere, bundan bir süre önce Türk-İş özellikle 2821 ve 2822 sayılı yasalarda bir dizi işçi lehine değişiklik önerileri ile Çalışma Bakanlığı'na başvurmuştu. Önce bakanlıkça tepkiyle karşılanan değişiklik önerileri daha sonra dikkate alınarak incelendi. Ve bakanlık yasaların özünden çok uygulamaya ilişkin biçimsel konuları içeren değişiklikleri yapacağını belirtti. Basından izleyebildiğimiz kadarıyla sözünü ettiğimiz yasa değişiklikleri bunlar. Bu değişikliklerin altında bakanlığın kurnazca bir taktiği gözlenmektedir. Uzun süredir uygulamaya koymak istediği işçi aleyhine bazı yasa değişiklikleri (örneğin; kıdem tazminatı fonu, emeklilik yaşının yükseltilmesi, SSK hastanelerinin özerkleştirilmesi) gündeme gelebilir. Oysa ki, bakanlığın istediği değişiklik çalışma yaşamında rahatsızlıklara zemin hazırlayacaktır. Çalışma hayatını rahatlatmayan bu yasa değişikliği önerileri karşısında esasa ilişkin yasa değişiklikleri gündeme getirildiğinde, bakanlık "ikide bir yasa mı değiştireceğiz" diyerek sudan bahanelerle yeni düzenlemelere karşı çıkacaktır. Bu noktanın gözden kaçırılmaması gerekir. Anlaşıldığı gibi, işçi lehine yapılması istenilen değişiklikler yukarıda da değindiğimiz gibi, çalışma hayatına farklı bir şey getirmeyecek. Sendikal alandaki sıkıntılarımız artarak devam edecektir. Çözüm böylesi biçimsel değişikliklerle değil, başta Anayasanın çalışma hayatına ilişkin maddeleri ile iş yasalarında köklü değişikliklerde yatmaktadır.

Son günlerde sendikal çevrelerde Türk-İş yürütme kurulundaki üye sayısının arttırılmak istendiği, böylece 2821 sayılı Sendikalar Yasasındaki geçici maddeye dayanarak, iki dönem daha yöneticilik yapanların konfederasyon yönetimine kaydırılmasının amaçlandığı söyleniyor. Böyle bir düşünceyi nasıl karşılıyorsunuz?

Bu tür düşünce sendikacılık ilkelerine ters düşer. Türk-İş yürütme kurulunun 5 kişi ya da 29 kişi olması hiçbir şeyi değiştirmez. Önemli olan ne yapılmak istenildiğidir.

Şevket Yılmaz, kısa bir süre önce basında çıkan bir demecinde, "istersek ICFTU'ya başvurarak bazı önlemler alınmasını isteyebilir, Türkiye'nin ithalat ve ihracatını felce uğratırız" diyordu. Türk-İş kendi eylem kararlarından vazgeçerken böyle bir düşüncenin ortaya atılmasını nasıl karşılıyorsunuz?

Uluslararası kuruluşlarla dayanışma içinde olmak kuşkusuz gereklidir. Ama öncelikle Türk-İş kendi tabanına güvenmeli, sorunun çözümünü kendi içerisinde aramalıdır. Bugün daha önce alınmış olan birçok eylem kararlarından vazgeçilmişken, böyle bir yola başvurulmak istenmesini anlamak gerçekten güç.

Türk-İş'in hazırlamış olduğu Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokav Yasası tasarısında yüzde 10 işkolu barajına yer veriliyor. Türk-İş Genel Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir de, kısa bir süre önce Türkiye Gıda İşverenleri Sendikası'nca düzenlenen bir toplantıda, "Allah yüzde 10 barajını getirenlerden razı olsun" dedi. Oysa Genel Başkan Şevket Yılmaz, Cumhuriyet Gazetesinin Siyaset ekinde çıkan bir söyleşide, yüzde 10 barajının sendika özgürlüğüne aykırı olduğunu söylüyor. Bu çelişkiyi nasıl açıklayacaksınız?

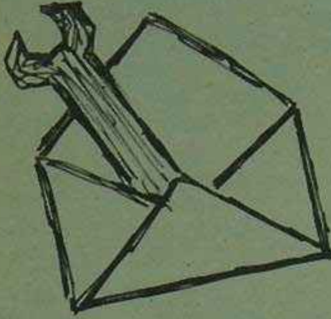
Türk-İş üyesi bulunduğu ILO kararlarının Türkiye'de aynen uygulanmasını istiyor. ILO'ya göre ise yüzde 10 işkolu barajı sendikal özgürlüğe aykırıdır. Özünde de böyle bir düzenleme, işçilerin sendika seçme özgürlüğüne getirilen bir kısıtlamadır. Türk-İş öncelikle bu konuda çelişkiye düşüyor. Öte yandan, iki yetkilinin ayrı konuda ayrı şeyler söylemeleri, son beş yılda Türk-İş yönetiminde ortaya çıkan dalgalanmanın bir göstergesi oluyor.

Türk-İş içerisinde sosyal demokrat muhalefette yer alan bir sendika başkanı olarak önümüzdeki önümüzdeki dönemi nasıl değerlendiriyorsunuz?

İçinde bulunduğumuz koşullarda çalışma yaşamının yeniden işlerlik kazanabilmesi için birtakım zorluklar vardır. Bu zorlukların en önde geleni de, demokrasi sorunudur. Çoğulcu bir oluşum içinde çok seslilik kaçınılmaz bir olgudur. İşçi-emekçi kesiminin yönetime katılması zorunludur. Tabanda yapılacak birtakım çalışmalarla, Türk-İş yönetimi daha ciddi, güvenilir, tutarlı ve tabanıyla bütünleşmiş bir konuma getirilebilir. Hedefimiz öncelikle Türk-İş'in bütünlüğünü korumak, tüzel kişiliğine zarar getirmemektir.

Türk-İş içerisinde muhalefet hep kaybetti. Bundan sonra ne olabilir?

Yeni getirilen seçim sisteminin yargı gözetimi altında yapılması, seçim olgusunun daha demokratik bir kimliğe kavuşması bazı değişiklikleri gündeme getirebilir. Önümüzdeki yıl yapılacak genel kurulun, bu seçim sistemi farklılığı ile yapılması olumlu bir işarettir.

BİR YILDA OTOMOBİL-İŞ ÜYESİ 2700 İŞÇİ İŞTEN ATILDI

Bugün için çalışan kitlelerin temel sorunu; iş bulma ve bulduğu işten atılmamadır. Ayrıca çalışma hakkı anayasal bir hak olup hiçbir gerekçe ile bu hak, hak sahibi olanların elinden alınamaz. Hal böyle iken, işten çıkarma yasağının kaldırılması ile birlikte meydanı boş bulan işverenler, çeşitli nedenlerle gözlerine kestirdiği işçileri birer birer bile değil, onar, yirmişer hatta yüzlercesini birden attılar. Bu atılmalarda temel gerekçe elbette ki işçilerin patronun istemediği sendikaya üye olmaları. 30 Ekim 1984 ile 15 Ekim 1985 tarihleri arasında Otomobil-İş üyesi olup da işten atılanların sayısı: 2700. 846 kişi ile birinci sırayı AEG alıyor, sırasıyla 256 kişi MOTOPAR, 206 NASAŞ, 140 EMAYETAŞ, 105 UZEL, 100 MAN ve liste aşağı doğru 95 işyeri için devam ediyor. Atılanların 2'si şube başkanı, 1'i şube sekreteri, 12'si şube yönetim kurulu üyesi, 22'si şube delegesi ve 11'i de genel merkez delegesi. Atılmalar bundan sonra da sürecektir. Bu kaçınılmaz, çünkü kimi sendikacılar "işe almak kadar işten adam atmak da doğal haktır" diyecek kadar işçi sınıfına sahip çıkıyorlar.

OTOMOBİL-İŞ EGE ÖRGÜTLENMESİ SÜRÜYOR

13 Ekim 1985 günü Otomobil-İş İzmir 1. Şube Genel Kurulu yapıldı. Tek listeyle yapılan seçim sonucu, şube başkanlığına Selami Kaba, şube sekreterliklerine Hayrettin Çalışkan ve Nihat Kılıç, üyeliklere de Resul Öncül ve İbrahim Şengürle seçildiler.

6 Ekim'de toplanan genel kurulda çoğunluk sağlanamaması sonucu ertelenen kongrede, erteleme süresi içerisinde sendikal demokrasi-sendikal birlik açısından önemli gelişmeler gözlendi. Birinci toplantıda iki aday gösteren işçiler, diğer organlar için tek listeyle seçime gidiyorlardı. Ancak, 10 Ekim'de biraraya gelen 4 işyeri temsilcisi, başkanlık için iki adayın olmasını sendikal birliği zedeleyeceği görüşünde birleşerek tek aday saptanmasına karar verdiler. Alınan kararın eski adaylardan Salih Öztürk ve Serdar Halat tarafından da kabul edilmesi üzerine Şafak Döküm'den Selami Kaba'nın başkanlığa adaylığını koyması kararlaştırıldı.

Öte yandan, büromuzu ziyaret eden bir grup işçi, son gelişmelerin sendikal demokrasiye aykırı olduğunu, adaylıktan çekilen arkadaşlarına sendika üst yönetiminden baskı yapıldığını ileri sürmeleri üzerine, merkez yöneticilerinden Mahmut Uyanık ve eski adaylardan Salih Özçelik'le birer görüşme yaptık. İşçilerin, sözkonusu gelişmelerden duydukları kaygıları aktardığımız Mahmut Uyanık, bu konuda sendika yönetiminin hiçbir girişiminin olmadığını, temsilcilerin tamamen kendi insiyatifleriyle böyle bir karar aldıklarını söyledi. Otomobil-İş yönetimi olarak tabanın ve temsilcilerin vereceği kararlara karşı çıkmanın sözkonusu olamayacağını belirten Uyanık, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Temsilci arkadaşlar tek adayla kongreye gitmenin sendikal birliği sağlamak bakımından yararlı olacağı sonucuna varmışlar. Daha sonra iki aday arkadaşa da durumu bildirmişler ve onların da onayını alarak yeni bir aday belirlemişlerdir. Eski aday arkadaşlarla durumu görüştük. Gördük ki bu arkadaşlar da tabandan gelen isteme karşı saygılı davranıyorlar. Biz de yeniden liste hazırladık. Otomobil-İş şube kongreleri tarihinde yepyeni bir durum meydana gelmiştir ve sendikal birlik-sendikal demokrasi açısından son derece sevindirici bir olaydır. Otomobil-İş Merkez Yönetimi, genel politikamız gereği tabanı yönlendirmek yerine tabana insiyatif kazandırmaktan yanayız. Çünkü, kongre sonucu bölge sorunlarıyla ilgilenecek ve sorunlara karşı mücadele verecek olan onlardır. Eğer arkadaşların kuşkusu varsa hem eski adaylarla görüşebilirler hem de isterlerse bizzat aday olabilirler. Gerek yasalar ve gerekse yönetim olarak bizlerin herhangi bir engeli sözkonusu olamaz. Adaylık, her üye işçinin hakkıdır ve kongre toplandığı anda bile adaylıklarını koyabilirler."

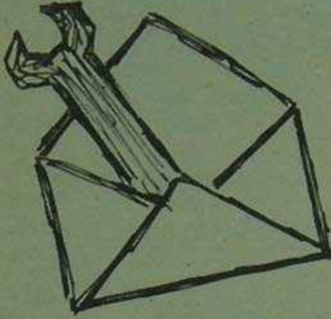
Eski adaylardan Salih Öztürk de "yöneticiler, temsil ettikleri işçilerin çıkarlarını daha iyi korumak için vardırlar. Arkadaşlarımızın almış oldukları karara saygı duyarak adaylıktan çekildim. Tabanın böylesine aktif bir biçimde yönetime katılması anlamlıdır ve sendikal demokrasi için bir güvencedir" dedi.

İZMİR'DE BELEDİYE İŞ'TEN GENEL HİZMET İŞ'E

İzmir'de, Belediye-İş'ten, Genel Hizmet-İş'e toplu geçişler sürüyor. Son bir ay içerisinde Belediye-İş'ten istifa ederek Genel Hizmet-İş'e üye olan işçilerin sayısının 300'e varması sonucu Ege bölgesinde de örgütlenme çalışmalarını hızlandırdıklarını söyleyen Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Yılmaz Akbulut, amaçlarının işçi hak ve çıkarlarını koruyabilmek için, sendikacılığı gerçek sendikacılara yaptırmak olduğunu söylüyor.

3.2.1984 tarihinde kurulan bağımsız Genel Hizmet-İş, şu ana kadar 6 şube açmış ve toplam 8000 üye kaydetmiş bulunuyor. Önümüzdeki günlerde Ege bölgesinde örgütlenme çalışmalarını sürdürecek olan sendika, üç ay içerisinde bakanlıktan yetki talebinde bulunacak.

Genel Hizmet-İş'e toplu olarak gelen ve üye olmak isteyen bir grup işçi, Belediye-İş yöneticilerinin sorunlarına eğilmediklerini söylüyorlar. "İşveren mi sendikacı mı belli değiller. Dertlerimizi dinleme zahmetine katlanmadıkları gibi, yoğurt bile alıyorsunuz bu kadarına da şükredin" diyerek kendilerini başlarından savdıklarını ileri sürüyorlar.

BİR YILDA OTOMOBİL-İŞ ÜYESİ 2700 İŞÇİ İŞTEN ATILDI

Bugün için çalışan kitlelerin temel sorunu; iş bulma ve bulduğu işten atılmamadır. Ayrıca çalışma hakkı anayasal bir hak olup hiçbir gerekçe ile bu hak, hak sahibi olanların elinden alınamaz. Hal böyle iken, işten çıkarma yasağının kaldırılması ile birlikte meydanı boş bulan işverenler, çeşitli nedenlerle gözlerine kestirdiği işçileri birer birer bile değil, onar, yirmişer hatta yüzlercesini birden attılar. Bu atılmalarda temel gerekçe elbette ki işçilerin patronun istemediği sendikaya üye olmaları. 30 Ekim 1984 ile 15 Ekim 1985 tarihleri arasında Otomobil-İş üyesi olup da işten atılanların sayısı: 2700. 846 kişi ile birinci sırayı AEG alıyor, sırasıyla 256 kişi MOTOPAR, 206 NASAŞ, 140 EMAYETAŞ, 105 UZEL, 100 MAN ve liste aşağı doğru 95 işyeri için devam ediyor. Atılanların 2'si şube başkanı, 1'i şube sekreteri, 12'si şube yönetim kurulu üyesi, 22'si şube delegesi ve 11'i de genel merkez delegesi. Atılmalar bundan sonra da sürecektir. Bu kaçınılmaz, çünkü kimi sendikacılar "işe almak kadar işten adam atmak da doğal haktır" diyecek kadar işçi sınıfına sahip çıkıyorlar.

OTOMOBİL-İŞ EGE ÖRGÜTLENMESİ SÜRÜYOR

13 Ekim 1985 günü Otomobil-İş İzmir 1. Şube Genel Kurulu yapıldı. Tek listeyle yapılan seçim sonucu, şube başkanlığına Selami Kaba, şube sekreterliklerine Hayrettin Çalışkan ve Nihat Kılıç, üyeliklere de Resul Öncül ve İbrahim Şengürle seçildiler.

6 Ekim'de toplanan genel kurulda çoğunluk sağlanamaması sonucu ertelenen kongrede, erteleme süresi içerisinde sendikal demokrasi-sendikal birlik açısından önemli gelişmeler gözlendi. Birinci toplantıda iki aday gösteren işçiler, diğer organlar için tek listeyle seçime gidiyorlardı. Ancak, 10 Ekim'de biraraya gelen 4 işyeri temsilcisi, başkanlık için iki adayın olmasını sendikal birliği zedeleyeceği görüşünde birleşerek tek aday saptanmasına karar verdiler. Alınan kararın eski adaylardan Salih Öztürk ve Serdar Halat tarafından da kabul edilmesi üzerine Şafak Döküm'den Selami Kaba'nın başkanlığa adaylığını koyması kararlaştırıldı.

Öte yandan, büromuzu ziyaret eden bir grup işçi, son gelişmelerin sendikal demokrasiye aykırı olduğunu, adaylıktan çekilen arkadaşlarına sendika üst yönetiminden baskı yapıldığını ileri sürmeleri üzerine, merkez yöneticilerinden Mahmut Uyanık ve eski adaylardan Salih Özçelik'le birer görüşme yaptık İşçilerin, sözkonusu gelişmelerden duydukları kaygıları aktardığımız Mahmut Uyanık, bu konuda sendika yönetiminin hiçbir girişiminin olmadığını, temsilcilerin tamamen kendi insiyatifleriyle böyle bir karar aldıklarını söyledi. Otomobil-İş yönetimi olarak tabanın ve temsilcilerin vereceği kararlara karşı çıkmanın sözkonusu olamayacağını belirten Uyanık, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Temsilci arkadaşlar tek adayla kongreye gitmenin sendikal birliği sağlamak bakımından yararlı olacağı sonucuna varmışlar. Daha sonra iki aday arkadaşa da durumu bildirmişler ve onların da onayını alarak yeni bir aday belirlemişlerdir. Eski aday arkadaşlarla durumu görüştük. Gördük ki bu arkadaşlar da tabandan gelen isteme karşı saygılı davranıyorlar. Biz de yeniden liste hazırladık. Otomobil-İş şube kongreleri tarihinde yepyeni bir durum meydana gelmiştir ve sendikal birlik-sendikal demokrasi açısından son derece sevindirici bir olaydır. Otomobil-İş Merkez Yönetimi, genel politikamız gereği tabanı yönlendirmek yerine tabana insiyatif kazandırmaktan yanayız. Çünkü, kongre sonucu bölge sorunlarıyla ilgilenecek ve sorunlara karşı mücadele verecek olan onlardır. Eğer arkadaşların kuşkusu varsa hem eski adaylarla görüşebilirler hem de isterlerse bizzat aday olabilirler. Gerek yasalar ve gerekse yönetim olarak bizlerin herhangi bir engeli sözkonusu olamaz. Adaylık, her üye işçinin hakkıdır ve kongre toplandığı anda bile adaylıklarını koyabilirler."

Eski adaylardan Salih Öztürk de "yöneticiler, temsil ettikleri işçilerin çıkarlarını daha iyi korumak için vardırlar. Arkadaşlarımızın almış oldukları karara saygı duyarak adaylıktan çekildim. Tabanın böylesine aktif bir biçimde yönetime katılması anlamlıdır ve sendikal demokrasi için bir güvencedir" dedi.

İZMİR'DE BELEDİYE İŞ'TEN GENEL HİZMET İŞ'E

İzmir'de, Belediye-İş'ten, Genel Hizmet-İş'e toplu geçişler sürüyor. Son bir ay içerisinde Belediye-İş'ten istifa ederek Genel Hizmet-İş'e üye olan işçilerin sayısının 300'e varması sonucu Ege bölgesinde de örgütlenme çalışmalarını hızlandırdıklarını söyleyen Genel Teşkilatlandırma Sekreteri Yılmaz Akbulut, amaçlarının işçi hak ve çıkarlarını koruyabilmek için, sendikacılığı gerçek sendikacılara yaptırmak olduğunu söylüyor.

3.2.1984 tarihinde kurulan bağımsız Genel Hizmet-İş, şu ana kadar 6 şube açmış ve toplam 8000 üye kaydetmiş bulunuyor. Önümüzdeki günlerde Ege bölgesinde örgütlenme çalışmalarını sürdürecek olan sendika, üç ay içerisinde bakanlıktan yetki talebinde bulunacak.

Genel Hizmet-İş'e toplu olarak gelen ve üye olmak isteyen bir grup işçi, Belediye-İş yöneticilerinin sorunlarına eğilmediklerini söylüyorlar. "İşveren mi sendikacı mı belli değiller. Dertlerimizi dinleme zahmetine katlanmadıkları gibi, yoğurt bile alıyorsunuz bu kadarına da şükredin" diyerek kendilerini başlarından savdıklarını ileri sürüyorlar.

SENDİKAL DEMOKRASİYE SAHİP ÇIKALIM

Son beş yıldır sendikal hareket bir kabus yaşıyor. Çeşitli işveren dernek ve kuruluşları konan siyaset yasağına karşın ekonomik ve politik her türlü tartışmanın içindeyken demokratik kurum ve kuruluşlar değil siyaset yapmak, kendi varlıklarını koruma savaşı vermekteler.

Getirilen yasalarda sendikaların yapacaklarından çok yapmayacakları yer alıyordu: Sözleşme yapabilmek için işkolunda yüzde 10 barajını aşma zorunluluğu, sendikacılara konan 10 yıllık baraj (demokratik kamuoyunun baskılara sonucu bu baraj kalktı), Kamu Koordinasyon Kurulu ve sendikaların işlevini ortadan kaldıran Sözleşmeli Personel yasası.

Tüm bu yasak ve önlemlere karşı sendikal hareket varlığını, tabanını en geniş ve demokratik katılımı ile sağlayabilir. Bu sendikaların yaşamındaki olmazsa olmaz kuralıdır. Nasıl ki, toplumların yaşamında demokratik katılım sağlanmadan, çağdaşlıktan bahsedilemez ise, sendikalarda da demokratiklikten sözedebilmek için, sendikal demokrasinin yapı içinde işleyişin temeli olması gerekir. Aksi takdirde "sarı sendikacılık, sendika ağalığı" vb. gibi sıfatlar sendikanın anılmasında gereken yeri alırlar.

Sözü son zamanlarda "moda" haline gelen (ya da getirilen) olağanüstü kongrelere getirmek istioyoruz.

Adı üstünde sendikal sorunların olağanüstü bir konumda olması gerekir ki, bu olağanüstü sorunların olağanüstü bir biçimde çözümünü zorunlu kılsın. Ama yine de bir tehlikenin altını çizmekte yarar var; sorunların çözümünü ararken demokratik yapının en geniş katılımının söz hakkı olmasına temel koşul olarak bakmanın, sorunu çözmede tek yapı olduğudur.

Olağanüstü kongre yapmanın nedenlerinden biri, bir yöneticinin (ya da yöneticilerin) zimmetine para geçirmesi olabilir. Bu olağanüstü bir durumdur ve bu sorunu çözmek için normal kongre zamanını beklemenin hiçbir anlamı yoktur ve ayrıca yanlıştır da.

Bir diğer neden de, yönetimin sendikayı yönetemeyecek bir biçimde görüş aylılıkları içinde olması ve bu görüş ayrılıklarının karar mekanizmasında tıkanıklık yaratmasıdır. Bu durum sendikanın önüne yığılan sorunlarda tıkanıp kalmasını ve sendikanın temel işlevlerini yerine getirememesini doğurur ki, bu da olağanüstü bir durum sayılabilir.

Ama kişi ya da kişiler kendi koltuklarını kaybetmemek için olağanüstü kongreye başvurma yolunu seçerlerse bu durum onlara yarar getirmez. Çünkü aynı silaha başkaları da rahatlıkla başvurabilirler.

Olağanüstü kongrelerin bir diğer sakıncasıysa ki en önemlisidir iki kongre arasında kazanılan üyelerin seçimlerde söz hakkının engellenmesidir. Bu en yalın anlamda sendikal demokrasinin işlemesinin örgüt içinde engellenmesi sonucunu getirir. Buysa tabanından güç alamayan sendikacılığın ilk adımıdır.

SÜMERBANK İŞÇİLERİ "PATRON" OLMAK İSTEMİYOR

SODEP Eyüp ilçesi tarafından *"Sümerbank ve Diğer KİT'lerde İşçi Sorunları Paneli"* yapıldı.

Paneli Eyüp ilçe başkanı *Necdet Karabatak* bir açış konuşmasıyla başlattı. Paneli yöneten *Mustafa Tosun* "30000 üyeli bir sendika işverene etkili olamıyorsa, biz bundan şüpheleniriz" dedi. Daha sonra söz alan fabrika baştemsilcisi *Süreyya Vardar* da Sümerbank'ın tarihçesini anlatarak "böylesine verimli bir fabrika neden kapatılır anlamıyoruz" dedi. *Vardar* "Biz 40 yaşın dan sonra maceralara atılamayız. Bu eski makinelerle şirketleşmemizi isteyenler bizi maceralara sürüklüyorlar. Biz işçiyiz, patron olmak istemiyoruz" dedi.

Otomobil İş

Oyunlar İşçilerle Bozulmalıdır

Geçtiğimiz ay içinde, Otomobil-İş sedikasıyla ilgili bir gelişme basında yer aldı. Sendikal çevreleri ve öncelikle de işçileri yakından ilgilendiren gelişme, sendikanın eski yöneticisi Mehmet Aras'ın (şimdi Özdemir-İş başkanıdır), mahkemeye açtığı bir davanın sonuçlanarak, Otomobil-İş'in "kayyuma teslimi"ydi. Konuyla ilgili olarak, gerek sendikal çevrelerde, gerekse demokrat kamuoyunda giderek yükselen bir tepkinin başladığı ve sorunun sonuçlanması için Yargıtay'ın kararının beklendiği bugünlerde, Otomobil-İş'in yaptığı bir açıklamayla konuya yaklaşımını duyurdu. Olayın kısaca anlatılmasından sonra, sendikanın karşı duruş nedenlerine yer verildi. Açıklamanın ilgili bölümünü olduğu gibi yayınlıyoruz.

"İş mahkemesinin kararı başlıca şu nedenlerle hukuka aykırıdır ve Yargıtay' da bozulması beklenmektedir:

1) Yasaya göre, bir sendika aleyhine, olağanüstü genel kurul istemiyle dava açmak sendika üyelerinin hakkıdır. Oysa Aras'ın sendikamız aleyhine dava açtığı sırada Otomobil-İş'te üyelik sıfatı kalmamıştı.

2) 1981'de yürürlükte bulunan 274 sayılı Sendikalar Yasası'na ve Otomobil-İş Sendikası'nın tüzüğüne göre, olağanüstü genel kurul istemiyle dava açabilmek, üyelerin 1/5'inin sendika yönetim kuruluna başvurusunu gerektiriyordu. Oysa Aras dava açmadan önce, böyle bir başvuru da yapılmamıştı.

3) Aras davayı, Otomobil-İş'in 1980 Genel Kurulunda Merkez Yönetim Kuruluna seçilen yöneticilerin de mal bildiriminde bulunmadıkları gerekçesine dayandırmıştı. Oysa bu iddia doğru değildi, yöneticiler mal bildiriminde bulunmuştu.

4) Otomobil-İş sendikası, 2821 sayılı yeni Sendikalar Ysası'na göre 1983' de olağan ve olağanüstü genel kurullarını yapmıştı ve bu nedenle de davanın konusu kalmamıştı.

İstanbul 7. İş Mahkemesi, bütün bu konulardaki itirazlarımızı değerlendirmeden, delilleri incelemeden karar verdi. Ancak yazılı kararda belirtildiği üzere, karar Yargıtay'ta kesinleşmeden sendikamız kayyuma teslim edilmeyecekti.

Sendikamızın Merkez Yönetim Kurulu görevi başındadır. İş Mahkemesinin yasalara aykırı bu kararının Yargıtay'da bozulacağına inanıyoruz."

1946-1952 SENDİKACILIĞI VE TÜRK-İŞ'İN KURULUŞU

Yıldırım KOÇ

Türk-İş, işçilerin yoksulluğa ve kötü çalışma koşullarına tepkisi ve siyasi partilerin işçilerin oylarını kapma mücadelesi temelinde, solcuların sınıf sendikaları örgütleme çabalarından kısmen etkilenerek kurulmuş sendikaların, ABD müdahalesiyle hızlanan bir süreç sonucu birleşmesiyle oluştu.

1947-1950 Dönemi Sendikacılığı: Bu dönemin ana özelliği, iktidardaki CHP'nin işçileri kendi denetim ve güdümü altında örgütlemeye çalışması, DP'nin de bu alana el atması, ancak sol düşüncede olanların etkilerinin de bir ölçüde sürmesiydi. Ancak işçilerin sendikalaşma eğilimi bir ölçüde geriledi. Bu bir taraftan 1946'da kurulan sendikaların bir bölümünün kapatılmasının yarattığı yılgınlık, diğer taraftan tepeden inmeci sendikalara karşı bir tepkiydi. 1947 yılında çıkarılan 5018 sayılı Sendikalar Kanunu da bu amaçlara hizmet edecek biçimde oluşturulmuştu.

CHP'nin Sendikaları Denetim Altına Alma Politikası: CHP 1947 yılında İşçi Bürosunu kurdu. Büronun şefi Dr. Rebii Barkın, yardımcısı Sabahattin Selek idi. S. Selek, süvari teğmeni iken 1944 yılında ordudan ayrılmıştı.

CHP'nin mevcut sendikaları denetim altına alma ve denetim ve güdüm altında sendikalar kurma çabaları çeşitli biçimlerde oldu.

1) Devletin olanakları kullanılarak özellikle kamu kesimi işyerlerinde çalışan işçiler ve işçi önderleri üzerinde baskı uygulandı ya da bu kişilere işyerlerinde avantajlar sağlandı.

2) Sendikaların alabilecekleri yıllık aidat tutarı üye başına 120.- TL. ile sınırlandırılmıştı. Ayrıca, bu aidatlar da toplanamıyordu. CHP çeşitli sendikalara para yardımı yaptı. Çalışma Bakanlığı'nın tasarrufundaki ceza paraları sendikalara dağıtıldı. (7 Mart 1947 ile 28.11.1949 tarihleri arasında İstanbul'da sendikalara dağıtılan ceza paraları toplamı 19.600.- TL idi.[12]

Ayrıca, sendikalar tarafından düzenlenen balo ve piyangoların biletleri çeşitli kamu kuruluşlarına önemli miktarlarda aldırılarak, sendikalara kaynak aktarıldı.

Çalışma Bakanlığı aracılığıyla sendikalara dağıtılan ceza paraları ve çeşitli kamu kuruluşları aracılığıyla aktarılan kaynaklar dışında, CHP'nin kendi öz kaynaklarından da sendikalara ve sendikacılara para verdiği ileri sürülüyor.[13]

3) Sendikacıların "yola getirilmesinin" bir aracı açıktan para vermekse, ikincisi de onları milletvekili yapmaktı. Hayatını bir süre işçilikle kazanıp sendikacılığa sıçrayan birçok kişide görülen bu arzu, siyasal partiler tarafından çok ustaca kullanıldı.

4) Yeni sendikacılar yetiştirildi. Bunların en ünlüleri, 1947 yılında Bira İşçileri Sendikası'na giren Seyfi Demirsoy'du. Demirsoy, Türk-İş'in 6. Kongresinde (Mart 1966) yaptığı konuşmada 1947-1948 yıllarını ve işlevlerini şöyle anlatıyordu:

"Daha sonra Türk işçileri arasında komünistlerin bulunmadığını belirten Demirsoy, 'biz sendikaları komünistlerin elinden döve döve aldık. Bir gün Çiftesaraylar'da söylenen şu idi bize: Darağaçlarını köprüde kuracağız. Hatırlayın 1947-48'i. Muhalefet azgın halde, herkes muhalefetin peşinde, hükümet zayıf. Hakikaten sendikaların ilk kurucuları olan arkadaşlarımın bu hizmetlerini takdirle yad etmek isterim' demiş, kimsenin alnında komünist olduğunun yazılmadığını, bunun hareketlerinden anlaşılabileceğini belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir: '... sendikalarımız bu konuda çok hassastır. Ve hiçbir zaman aramıza bu tipler sızamayacaktır." (14)

Çeşitli sendikalar kuruldu, kurulmuş olanlarda etkinlik sağlandı. Lütfi Erişçi, 1951 yılında yayınlanan çalışmasında, bu dönemdeki sendikaların niteliğini şöyle anlatıyordu:

"Çalışma Bakanlığı teşkilatına yardımcı olmak, İş Kanununun tatbikatını kolaylaştırmak, iş randımanını artırmak" gibi maksatlarla CHP direktiflerine uygun ve CHP parasıyla, herbiri kurucular heyetinden ibaret işçi dernekleri kurulmaya başlandı."(15)

1948 yılında ise İstanbul İşçi Sendikaları Birliği oluşturuldu. İlk kongresini 28 Mart 1948'de yapan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği' nin alması gereken kararları önceden CHP tarafından ilgililere bildiriliyor, o doğrultuda konuşmalar yaptırılıyordu. Örgütü CHP İşçi Bürosu yönetiyordu.[16]

CHP Dışındaki Etmenler: Demokrat Parti de sendikalarla ilgilenmeye başladı. Celal Bayar, daha Ekim 1946'da, "Demokrat Parti' nin himayesinde, fakat işçilerin kendilerinin de bir teşkilatları bulunmasını istiyorum" diyordu.[17]

1947-1950 döneminde işçiler arasında DP'ye ilgi arttı. Sendikaların önemli bir bölümünde iç saflaşmalar oldu ve bazı durumlarda ayrı sendikalar oluştu. DP-CHP çelişkisi biçiminde siyasal mücadeleye yansıyan sınıfsal saflaşma, işçilerin oy gücü ve toplumsal potansiyelinden yararlanmak için yarışa girdi.

Sendikalarda etkinlik sağlamak için CHP ile DP arasında süren mücadele, 26 Şubat 1950'de, CHP denetim ve güdümündeki İstanbul İşçi Sendikaları Birliği karşısında DP destek ve güdümündeki Hür İşçi Sendikaları Birliği'ni doğurdu. Demokrat Parti 1950 Mayıs'ında iktidara geçti. Bu iki örgüt de, 20 Ağustos 1950'de İstanbul Milli İşçi Sendikaları Birliği adı altında birleştiler. Partilerarası mücadele ayrı örgütler mücadelesinden örgüt içi hizipler mücadelesine dönüştü.

Bu dönemde işçi hareketinin özel sektör işyerlerindeki güçsüzlüğü, işverenlerin kendi denetimlerinde sendikalar oluşturmalarına gerek bırakmıyordu.

Uluslararası işçi hareketi içinde bu yıllarda önemli bir bölünme ortaya çıktı. Dünya Sendikalar Federasyonu'ndan ayrılan bazı sendikalar, DSF'na girmemiş bazı sendikalarla da birlikte, 1949 yılında Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (ICFTU) kurdular. İki örgüt arasında özellikle 1951 ve sonrasında azgelişmiş ülkelerde varolan sendikalarla yakın bağlar kurma ya da yeni sendikalar oluşturma doğrultusunda yoğun bir mücadele başladı.

1947 yılında ABD tarafından benimsenen Truman Doktrini ve kabul edilen "Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Sağlama Yasası" (Marshall Yardımı) ile Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde yeni bir döneme girildi.

Ancak soğuk savaşın uluslararası sendikal hareketteki yansıması ile ABD-Türkiye ilişkilerindeki gelişmelerin Türkiye'deki işçi hareketi üzerindeki etkisi 1951 yılında başladı.

Bu dönemde Sosyal Adalet Partisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ile Müstakil Türk Sosyalist Partisi (Arif Oruç tarafından 19.9.1948 tarihinde kuruldu) faaliyetteydi. Ancak bu partilerin sendikalarla ilişkileri konusunda bir bilgiye rastlayamadım.

1950 yılı Eylül ayında ise Demokrat İşçi Partisi adıyla "ılımlı sol" bir parti kuruldu. 1952 yılında partinin genel başkanı bulunan Dr. Orhan Arsal, ikinci başkanı bulunan Üzeyir Kuran ve genel sekreteri bulunan İbrahim Güzelce 1960 sonrasında da etkileri süren önemli kişilerdi. Üzeyir Kuran 1951 yılında İstanbul Demir ve Madeni Eşya Sanayii İşçileri Sendikası'nın (daha sonra Maden İş adını aldı) başkanıydı. İbrahim Güzelce ise 1946 yılında Basın Teknisyenleri Sendikası'na girmiş ve 1948 yılında örgütün genel sekreterliğine getirilmişti. (Demokrat İşçi Partisi'nin sendikalarla ilişkileri 1951-1952 döneminde ele alınacak.)

1950 yılında ilginç bir gelişme de Türkiye İşçi Haklarını Koruma Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Cemiyetin amacı şöyle formüle edilmiştir:

"İşçilerin sınıf haklarını ve meslek menfaatlerini korumak ve onlara daha geniş hak ve menfaatler sağlamak, bu menfaatlerin ve hakların kanun teminatı altına alınması, bu maksatla mevcut kanunlarda, işçi haklarını ve menfaatlerini sınırlayan hükümlerin kaldırılmasına ve yerlerine, bunları genişletici hükümler konulmasına yasa içinde çalışmak."(18)

Cemiyet tarafından yayınlanan Türkiye'de İşçi Sınıfı Davası ve Hal Çareleri isimli broşürde de işçilerin dağınıklığına bir son verilmesi isteniyordu. Cemiyetin kurucularından Nizamettin Babaoğlu 1947 yılında İstanbul Madeni Eşya Sanayii İşçileri Sendikası kurucularındandı. 1948 yılında da İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin ilk yönetim kurulunda görev aldı. Kuruculardan Fehmi Yazıcı 1947 yılında CHP'nin sendika örgütlenmesine karşı çıkan bir kişiydi. Kuruculardan Ömer Çetinkaya, tekstil işkolunda sendikacıydı.

Özetle; 1947-1950 döneminde sol eğilimli kişi ve kuruluşların işçi hareketiyle bağ kurma, bu hareketi örgütleme ve yönlendirme girişimleri sona ermedi.

1946 yılında kurulan ve kapatılan sendikaların kurucu ve üyeleri de çeşitli biçimlerde sendikal hayata katkıda bulundular. Sendikaları kapatılmıştı, ama bu kişiler özgürdü. Bu konuda saptayabildiğim iki kişi var.

Bugün Türk-İş'e bağlı olarak faaliyet gösteren Petrol İş Sendikası 11.9.1950 tarihinde İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikası adıyla kuruldu. Bu sendikanın kurucularından Sabri Özcan, 1946 yılı Aralık ayında sıkıyönetim komutanlığı kararı ile kapatılan Bakırköy Bez Fabrikası İşçileri Sendikası kurucu üyelerindendi. Diğer bir kurucu olan Ahmet Engin ise 1946 senesinde Zonguldak maden kömürü ocaklarında Asma Ocağı katibi bulunduğu sırada bu işyerinde kurulan ve anatüzüğünün bazı bölümleri yukarıda sunulan Zonguldak Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası kurucuları arasında yer almıştı (veya kuruluş çalışmalarına katılmıştı).

1951 - 52 DÖNEMİ SENDİKACILIĞI

1951 - 52 *Dönemi Sendikacılığı*: 1951-1952 yıllarında, birkaç yıl öncesine göre en önemli değişiklik, uluslararası ilişkilerin gelişmesi ve özellikle ABD'nin Türkiye'deki sendikal gelişime özel bir önem vermesiydi.

Çalışma Bakanlığı verilerine göre, 1948 yılında 73 sendikada 52 bin işçi örgütlüydü. 1949 yılında sendika sayısı 77'ye, örgütlü işçi sayısı 72 bine yükseldi. 1 Mayıs 1950 tarihinde 88 sendikada 76 bin işçi, 1 Mayıs 1951 tarihinde 137 sendikada 110 bin işçi ve 1 Aralık 1952 tarihinde de 248 sendikada 130 bin işçi örgütlüydü. Birlik ve federasyon sayısı ise 1948 yılında 1'den, 1949 yılında 2'ye ve 1950 yılında 3'e yükselmişti. Bu rakamlar 1951 yılında 8 ve 1952 yılında 16 oldu.(19)

Orhan Tuna'nın 1951 yılında yayınlanan bir çalışmasına göre ise, bu tarihte 132 sendika bulunmaktadır. Bunların 63'ü yeni kurulduğu için üye sayıları belli değildir. Diğer 69 sendikada örgütlü işçi sayısı 77514'tür. Bu sendikaların 44'ünün merkezi İstanbul'da, 20'sininki ise İzmir'dedir. Üye sayısı en yüksek sendikalar ise şunlardı:

— Zonguldak Maden İşçileri Sendikası (17721 üye)
— İzmir Tütün İşçileri Sendikası (10385 üye)
— İstanbul Un ve Unlu Mamulat İşçileri Sendikası (2872 üye)
— İstanbul Elektrik ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası (2575 üye)
— İstanbul Tekel Yaprak ve Tütün Bakım ve İşleme İşçileri Sendikası (2180 üye)

Üyeleri saptanmış sendikalar tarandığında, kamu kesimi işyerleri-

nin büyük bir çoğunluk oluşturduğu gözleniyor.[20]

Sendikaların yönetimini ele geçirme konusunda CHP ile DP arasındaki mücadele sürüyordu. Bazı sendikaların yöneticileri ise sendikalardaki etkinliklerini siyasal alanda da etkili olmanın bir aracı olarak kullanmaya çabalıyorlardı. Sendikalarda örgütlü işçilerin önemli bir bölümünün kamu kesiminde çalışıyor olması ve iktidardaki partilerin çeşitli düşüncelerle bu kesime örgütlenme fırsatı vermeleri, daha sonraki onyıllarda Türk-İş-Hükümet ilişkilerinin düzenlenmesinde önemli bir etmen oldu.

Yukarıdaki verilerden de izlenebildiği gibi, 1951 ve 1952 yıllarında sendika, birlik ve federasyon sayılarında sıçramalar gerçekleşti. Diğer bir deyişle, daha üst bir örgütlenmeye doğru bir gidiş vardı. 1951 yılında sendikal alanda gelişmeye başlayan uluslararası ilişkiler bu süreci biraz hızlandırdı. Diğer bir deyişle, "Türk-İş'i Amerikalılar kurdurdu" biçiminde bir yargı son derece yanlıştır.

1951-52 yıllarında sendikalarda CHP-DP rekabetinin yanı sıra sol eğilimli partilerin de etkileri vardı.

Bu tarihlerde Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ile Sosyal Adalet Partisi faaliyetteydi. 1946 yılı Aralık ayında kapatılıp yargılanan Türkiye Sosyalist Partisi ise bu yıllarda yeniden faaliyete geçti. TSP 16 Eylül 1951 tarihinde yapılan milletvekili ara seçimlerine de katıldı.

Diğer taraftan 1950 yılı Eylül ayında kurulan Demokrat İşçi Partisi sendikalara önem veriyordu ve ilişkileri vardı.

10 Şubat 1952 tarihinde partinin birinci kongresi toplandı. Kongreye sunulan raporda, Demokrat İşçi Partisi'nin "bütün gayretini, işçi sınıfını siyasi bir kuvvet haline getirmek için sarf" ettiği belirtiliyor ve "işçi menfaatlerini satan işçi aristokratları" ile "sahte sendikalistler"den yakınılıyordu.[21]

Parti, 1952 yılında "üyelerimiz sendikalardan ve birlikten çekilmeli" biçiminde de bir karar aldı.[22]

5 Temmuz 1951-15 Mayıs 1952 tarihleri arasında 30 sayısı yayınlanan ve Kemal Sülker'in başyazarlığını yaptığı İşçi Hakkı gazetesinin de sendikalardaki sol birikime katkıda bulunduğu belirtilmelidir.

Özetle; uluslararası düzeydeki yoğun soğuk savaşa, Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasına ve NATO'ya kabul edilmesine ve 1951 yılı sonlarında başlayan TKP tutuklamalarına ve 31.12.1951 tarihinde Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinin ağırlaştırılmasına karşın, solcuların sendikalarda bir ölçüde etkisi oldu. Bu etki Türk-İş'in Eylül 1952'deki birinci kongresine kadar da küçümsenmeyecek bir boyutta sürdü. Eylül 1952'deki genel kurulda ise CHP'li, DP'li ve benzer nitelikteki sendikacılar, Amerikan sendikacılığı ile ittifak içinde Türk-İş yönetimine tek başlarına geldiler; diğer kesin tasfiye edildi.

ABD'NİN ETKİSİ

Türkiye'de sendikacılıkta A.B.D. etkisi 1951 yılında başladı. A.B.D., gelişmekte olan işçi hareketinin kontrol altına alınması konusunda son derece duyarlı ve deneyimliydi.

Bu etkiyi sağlamada çeşitli yol ve yöntemler kullanıldı. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) bu dönemde A.B.D. etkisi altındaydı ve bu niteliğiyle devreye sokuldu. Türkiye sendikal hareketi ICFTU'dan Avrupa işçi hareketinin militan geleneği değil, A.B.D.'nin azgelişmiş ülkeler için oluşturduğu güdümlü sendikacılık modelini, A.B.D.'deki Gompers sendikacılığının ilkel ve çarpık biçimini öğrendi.

Soğuk savaş döneminde ICFTU üyesi sendikalarda ve özellikle de A.B.D.'de Amerikan İşçi Federasyonu'nda (AFL) anti-komünizm ön plana çıktı. Komünist olduğu ileri sürülenler sendikalardan çıkarıldı. Sendika anatüzüklerine, komünistlerin sendika yöneticisi ve hatta sendika üyesi olamayacağı biçiminde maddeler kondu.[22] ICFTU'da sendikaların en önemli görevlerinden birinin anti-komünist mücadele olduğu vurgulandı. Konfederasyonun 1951 yılı Temmuz ayında yapılan ikinci kongresine Türkiye'den de temsilci katıldı. Bu kongrede . AFL·başkanı G. Meany tarafından sunulan bir raporda, ICFTU'nun anti-komünist mücadelenin başını çekmesi istendi. Kongre, komünizme karşı mücadele için özellikle azgelişmiş ülkelerdeki sendikal hareketi geliştirme kararı aldı ve 3 yıllık bir sürede harcanmak üzere 700 bin dolarlık bir fon ayırdı.[24]

ICFTU'nun ikinci kongre öncesinde Asya ve Afrika'daki azgelişmiş ülkelere gönderilen konfederasyon görevlilerinin raporlarında, bu ülkelerdeki "Sendika hareketinin ekonomik amaçlardan çok politik amaçlarla" ilgilendiği belirtiliyor ve "bu koşulların işçi hareketini komünist sızma ve güdüm tehdidine açık kıldığına" dikkat çekiliyordu. Dünya Sendikalar Federasyonu'nun azgelişmiş ülkelerdeki çalışmalarını artırdığı vurgulanarak, ICFTU'nun bu ülkelerdeki işçi hareketinin "Hür Sendikacılık" doğrultusunda geliştirilmesini sağlamak için çaba göstermesi isteniyordu.[25] Bu yazıda Türkiye ile ilgili olarak da şöyle deniliyordu: "Yakın ve Orta Doğu: Sekreterlik ve bölgedeki çeşitli sendikacılar, 1951 yılı ortalarına kadar ön görüşmeler yaptılar ve Türkiye'de bir hür sendika hareketinin geliştirilmesi ile ilgili olarak başlangıç adımları atıldı.[26]

ICFTU ve özellikle AFL, Türkiye'de 1946 ve sonrasında kurulan sendikaları bir konfederasyon bünyesinde biraraya getirme, bir merkezden denetim ve güdümleri altına alma doğrultusunda önemli girişimlerde bulundular. 1951 yılı Ocak ayında AFL'den Boris Shiskin Türkiye'ye geldi ve kurulacak bir konfederasyona Marshall Yardımı çerçevesinde kaynak aktarılabileceğini bildirdi.

Aynı yıl AFL'den (ve CIA adına da çalıştığı ileri sürülen) Irwing Brown, ICFTU adına geldi ve konfederasyon oluşturulup ICFTU'ya katılınması halinde, üyelik ödentisinin alınmayacağı gibi, ayrıca parasal yardım yapılacağını da belirtti. Eylül ayında Türkiye'den iki sendikacı ABD'ne götürüldü ve gezdirildi. Bu ve benzeri ilişkiler, deneyimsiz işçi hareketinin özellikle AFL güdümüne kolayca girmesini sağladı.

ABD, (a) ICFTU, (b) Amerikan İşçi Federasyonu (AFL), (c) Uluslararası Kalkınma Teşkilatı (AID), (d) Türkiye'deki çalışma ataşeleri ve (e) Amerikalı üniversite öğretim üyeleri aracılığıyla, yurt dışı gezi ve eğitimlerini ve para, araba, araç-gereç yardımını kullanarak, kuruluş öncesinde ve daha sonraki onyıllarda Türk-İş içindeki etkinliğini artırdı (Daha sonraki yıllarda ABD'ne gezmeye gidenlere ve ABD'den alınan parasal yardıma ilişkin olarak bakınız: A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*.)

TÜRK - İŞ'İN KURULUŞU

Türk-İş, işçilerin yoksulluğa ve kötü çalışma koşullarına tepkisi ve siyasi partilerin işçilerin oylarını kapma mücadelesi temelinde, solcuların sınıf sendikaları örgütleme çabalarından kısmen etkilenerek kurulmuş sendikaların, ABD müdahalesiyle hızlanan bir süreç sonucu birleşmesiyle oluştu. Kuruluşun ayrıntılarına girmeyeceğiz.

Sendikalar, birlikler ve federasyonlar arasındaki çeşitli görüşmelerden sonra, 1952 yılı Nisan ayında yapılan bir toplantıda konfederasyonun ana tüzüğü kabul edildi ve ilk geçici icra kurulu oluşturuldu. Kurul üyeleri şu kişilerdi:

Genel Başkan: Ömer Akçakanat
Genel Sekreter: Şaban Yıldız
Sayman: Seyfi Demirsoy
Murakıp: Mehmet İnhanlı
Üye: Adil Boğakaptan

Bu toplantıda gazeteci olarak bulunan Kemal Sülker, konfederasyonun kısaltılmış adı olarak Türk-İş'i önerdi ve önerisi kabul edildi.[26]

31.7.1952 tarihinde konfederasyonun tüzüğü Ankara Valiliği'ne verilerek Türk-İş resmen kuruldu.

Türk-İş'in Bursa'da oluşturulmasından (7 Nisan 1952) ilk genel kuruluna (İzmir, 6 Eylül 1952) kadarki dönem oldukça ilginç ve kanımca kendiliğindenci hareketin ve bazı sol unsurların etkilerinin ön plana çıktığı bir dönemdir. Ancak ilk genel kurulda bu "sapma" derhal düzeltilmiştir.

Türk-İş'in 5 kişilik geçici icra kurulundan yalnızca Seyfi Demirsoy daha sonraki yıllarda Türk-İş icra kurullarında görev aldı (1960 Kasım-1974 Ocak arasında genel başkan). İlk genel sekreterlik görevini üstlenen Şaban Yıldız ise, daha sonraki yaşamı ve mücadelesiyle de gösterdiği gibi Türk-İş içinde Eylül 1952'de çok ilginç bir biçimde ve mücadele sonucunda tasfiye edilen sınıf hareketinin temsilcisiydi.

Bursa'da kabul edilen ilk anatüzüğün 22. maddesi şöyle idi: "İcra heyeti, işçi sınıfının menfaatlerini haleldar ettiği olaylar ve kararlar karşısında mevzuatın tadili için lüzum gördüğü vasıtalara başvurur." İzmir kongresinde "işçi sınıfı" terimi yerine "işçilerin" terimi kondu.[27]

Kemal Sülker, Türk-İş'in 1952 yılındaki durumunu şöyle anlatmaktadır:

"O zaman Irwing Brown tarafından yapılan çeşitli para yardımı teklifi hemen reddedilmiş ve Türk-İş kendi yağıyla kavrularak kurulmuştu." [28]

Türk-İş ilk genel sekreteri Şaban Yıldız ise, kuruluş dönemine ilişkin olarak şunları söylemektedir:

"Çok iyi niyetlerle ve aşağıdan yukarıya kurulan nadir işçi kuruluşları arasında yer alan Türk İş, kuruluş hazırlıklarına girişildiği 1952 yılının başında, zamanın iktidarı tarafından Türk-İş kuruluşlarına yapılan yardım tekliflerini (ilk planda 5.000 TL) kasada on para olmadığı halde elinin tersiyle reddederken..." [29]

"Özetle, 1946-1950 döneminde sol eğilimli kişi ve kuruluşların işçi hareketiyle bağ kurma, hareketi örgütleme ve yönlendirme girişimleri sona ermedi."

Türk-İş'in 6 Eylül 1952 tarihinde İzmir'de toplanan birinci genel kuruluna sunulan Muvakkat İcra Kurulu Raporu'nda hükümetlerin sendikal yaşama müdahaleleri şu şekilde özetlenmiştir (bu metin, Türk-İş'in ilk yönetiminin resmi görüşü olması açısından ilginçtir):

"Hükümet partisi 1927'de ana tüzüğünün 40. maddesiyle kendi kendine bazı hükümler kabul etmiştir. Bu hükümlerle parti bütün siyasi içtimai teşekkülleri kontrolu altına almış, 1932'den itibaren de 'tek parti-tek şef-tek millet' parolası ile işçi sınıf ve realitesini inkara başlamıştır. Bu zihniyet hükümetin iktisadi politikasında da kendini göstermiş ve işçilerin toplu halde bulundurulmaması için endüstri tesisleri birçok şehirlere dağıtılmıştır. Parti 1935'te İzmir'de bir İşçi ve Esnaf Birliği kurdurmuş ve bu birlik vasıtasıyla 'işçi ve esnafı rejime her veçhile bağlı ve faydalı kılmak'a gayret etmiştir.

"Nihayet, İnsan Hakları Beyannamesi ve Birleşmiş Milletler Şartı Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmek suretiyle yeni bir devir açılmıştır. İnsan haklarına aykırı olan 'sınıf esasına müstenit dernek kurma yasağı' Cemiyetler Kanununun değiştirilmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Bunun üzerine çeşitli siyasi partiler kurulmuş, çeşitli işçi sendikaları faaliyete geçmiştir. Ancak sıkıyönetimin hâlâ İstanbul'da hüküm sürmesi, hükümetin bu yeni faaliyetleri kısa bir zaman sonra durdurucu tedbirlere başvurmasına imkan vermiştir. Partiler ve sendikalar kapatılmıştır. 'Hükümet, sendika faaliyetlerini kendi kontrolü altında bulundurabilmek için işçilerin geniş ölçüde faaliyetlerini önleyebilmek için alelacele bir kanun hazırlamış ve Meclis Sendikalar Kanunu'nu kabul etmiştir.'"[30]

Birinci genel kurula sunulan bu raporun da Kemal Sülker ve Şaban Yıldız tarafından hazırlandığı belirtilmektedir.[31]

Birinci genel kurulda genel başkanlığa İsmail İnan, genel sekreterliğe Muammer Özerkan ve genel saymanlığa da İsmail Aras getirildi. İsmail Aras, 1951 yılında ICFTU' nun Milano'daki ikinci kongresine katılan iki Türk gözlemciden biriydi. Aynı yıl daha sonra iki aylık bir inceleme gezisi için de ABD'ye götürülmüştü. Aynı kongrede, Türk-İş'in ICFTU'ya katılmasına karar alındı.

SONUÇ

Türk-İş'in kuruluşu uzun bir sürecin ve çok yönlü karmaşık etmenlerin bir sonucudur. Türk-İş'in kuruluşunda ve 1952 Eylül'ündeki ilk genel kuruluna kadar icra kurulunda da bulunan sınıf sendikacılığı anlayışı daha sonraki yıllarda Türk-İş'e bağlı sendikalarda, bunların şubelerinde ve işyerlerindeki örgütlenmelerinde gücünü ve etkinliğini artırdı, ancak bu gelişim Türk-İş icra kurullarına ve politikalarına yansıyamadı ya da yansımak istemedi. ●

(12) Sülker, 1955, s. 71.
(13) Sülker, 1955, s. 70.
(14) Türk İş Dergisi, Nisan 1966, Sayı 38, s. 13. İşin ilginç yanı, 6. Genel Kurul tutanaklarının yayınlandığı kitapta bu bölüm kısa bir biçimde ele alınmış: "Daha sonra, Türk sendikacıları arasında komünist bulunmadığını belirten Demirsoy, "Biz, onları, 1947'de, hükümetin pasif zamanında, -köprü üstünde darağaçları kuracak, sizi asacağız- diyebilecek kadar rahat ettikleri zamanda,

döve döve sendikalardan attık..." demiştir." (Türk İş 6'ncı Genel Kurul Çalışmaları, Türk İş Yay. No. 50, s. 172-173.)

(15) Erişçi, Lütfi, Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet Olarak), İstanbul, 1951, s. 29-30.

(16) Sülker, Kemal, Dünyada ve Bizde Sendikacılık, Varlık Yay., İstanbul, 1966, s. 167.

(17) Aktaran, Işıklı, Alpaslan, Sendikacılık ve Siyaset, 3. Basım, Birikim Yay., s. 357.

(18) Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, Cilt 8, s. 1147.

(19) Tuna, Orhan, "Türk İşçi Sendikalarının Gelişme Seyri ve Fonksiyonları," İktisadi Kalkınmanın Sosyal Meseleleri, İst., 1964, s. 252.

(20) Tuna, Orhan, Grev Hakkı: İş Mücadelelerinde Yeri ve Ehemmiyeti, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yay., İstanbul, 1951.

(21) Tunaya, T Z., a.g.e.

(22) Demokrat İşçi Partisi ile sendikalar arasındaki ilişki incelenmeye değer bir konudur. Partinin ikinci kongresinde adı İşçi Partisi olarak değiştirildi. Bu kongreye sunulan raporda sendikalar hakkında şu değerlendirme yapılıyordu:

"Kuvvetlinin önünde el pençe divan duran, kanunsuz emirlere bile boyun eğmek haysiyetsizliğini gösteren bugünkü sendika liderleri sadaka kabilinden verilmiş bir demokrasi ile yetindikçe işçi sınıfının işçi menfaatlerinin koruyucusu olmak sıfatıyla millet önünde değil, sulh mahkemesinde bile dava açamazlar. Ve bütün bu zahmetlere mukabil iktidarda kim varsa ona yaltaklanmak saadetine mazhar olurlar."

"Bugün sendika liderleri partiler emrinde çalışan birer partizandır. Vazifeleri işçi sınıfını sendika masalıyla oyalamak, çeşitli partilere dağıtmak suretiyle parçalamak, işçileri siyasi bir kuvvet olmaktan alıkoymaktır." (Aktaran, Sülker, 1966, s. 176)

Sigara Fabrikası işçileri ile iyi ilişki içinde bulundukları fabrika müdürlüğünün bu durumu önlemek için bu fabrikadaki işçileri başka fabrikalara dağıttığı da belirtiliyor. (Üstün, S. — Yaman, Y., Resimli Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, Cilt II, s. 18)

(23) Paschell, W —Theodore, R., "Anti Communist Previsions in Union Constitutions, "Monthly Labor Review, Ekim 1954, s. 1097-1100.

(24) Kocher, E., "Second Congress of the ICFTU at Milan, July 1951," Monthly Labor Review, Eylül 1951, s. 265-269.

(25) Smith, M.M. "Progress of the ICFTU in Underdeveloped Countries, "Monthly Labor Review, Eylül 1951, s. 270-273.

(26) Daha geniş bilgi için bkz. Türk-İş Türk-İş 10 Yaşında, 1962, s. 10-19 ve Sülker, K., Türkiye'de İşçi Hareketleri, Gerçek Yay., 3. Basım, s. 77-82.

(27) Sülker, K., 1955, s. 264.

(28) Sülker, Kemal, "Türkiye'de İşçi Konfederasyonlarının Kuruluş ve Görevleri, "Sosyal Siyaset Konferansları, 20. Kitap, 1969, s. 67.

(29) Yıldız, S. - Kurdakul, S., Sosyalist Açıdan Türk-İş Yargılanıyor, 1966, s. 14-15.

(30) I. Genel Kurula sunulan Rapor, Türk-İş'in 5. genel kuruluna sunulan İdari ve Mali Raporlar'ın ilk 13 sayfasından yeniden yayınlanmıştır.

(31) Bkz. Sülker, Türkiye'de İşçi Hareketleri, s. 81 ve Sülker, İki Konfederasyon, Türk-İş ve DİSK. Koza Yay., İst., 1976, s. 50.

DÜNYA SENDİKALAR FEDERASYONU 40 YAŞINDA

Dünya Sendikalar Federasyonu (DSF), 1945 yılının Ekim ayında Paris'te kuruldu. Kuruluş yılında üye sayısı 50 milyondu. Bugün dünyada 500 milyon olan sendikalı işçilerin 206 milyonu DSF'ye bağlı sendikal kuruluşların üyesi. DSF'ye bağlı sendikalar arasında FISE (Dünya Öğretmen Sendikaları Federasyonu) gibi kol işçisi olmayan emekçi örgütleri de bulunuyor. DSF kendi üyesi olmayan sendikal kuruluşlarla da aktif işbirliği yapıyor. Bunun sonucu olarak 1982' de Havana'da düzenlenen 10. kongresinde toplam 269 milyon sendika üyesi temsil edildi.

DSF ücretlerin ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve işçi hakları için savaşımın yanısıra, uluslararası dayanışma, demokratik gelişme ve barış için de etkin bir savaşım yürütmeyi temel görevleri arasında sayan anlayışla çalışmalarını yürütüyor. Kapitalizmin bunalımının derinleştiği günümüz koşullarında, çokuluslu tekellerin ve tekelci hükümet politikalarının karşısına çıkan DSF, azgelişmiş ülkelerde uygulanan kemer sıkma politikarının içyüzünü sergileyen çalışmalar yapıyor.

Merkezi Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da bulunan DSF'nin şu anda genel sekreterliğini Arap sendikacı İbrahim Zekeriya yürütüyor. Kapitalist ve sosyalist 81 ülkeden 90 örgütün üye olduğu DSF aynı zamanda Birleşmiş Milletler'e bağlı örgütlerden ILO, Ekonomik ve Sosyal Konsey UNCTAD, FAO, UNIDO ve UNESCO'nun danışmanı statüsünde. DSF ilk sayısı 1949 yılında yayımlan Dünya Sendika Hareketi adlı bir aylık yayın organına sahip. Bu dergi Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Arapça, Rusça, Japonca, Almanca ve Portekizce olmak üzere sekiz dilde yayınlanıyor.

Dünyada bugün DSF'nin dışında Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ile Dünya Emek Konfederasyonu (eski adı Hıristiyan İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve Avrupa Sendikaları Konfederasyonu (ASOK) olmak üzere 54 büyük sendikal örgüt daha bulunuyor. Türk-İş bunlardan Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna üye.

Kuruluş yıldönümü nedeniyle, DFS Genel Sekreteri İbrahim Zakaria, örgütün yayın organı "World Trade Union Movement"de yayınlanan yazısında kuruluş yıllarını ve o günlerden buyana süren zorlukları, yapılan çalışmaları özetledi. Zakaria yazısının devamında günümüz koşullarına değindi:

Güncelliklerini yitirmeyen bu gerçekler, uluslarötesi bankalar ve askersel-sanayi kompleksi tekeller servetler biriktirirken, bugün emekçiler için ücretlerin düşürülmesi ve işsizlikle eş anlamlı olan "kemer" politikalarına karşı savaşım veren kapitalist ülkelerin emekçilerinin ortak deneyiminin malıdır.

Aynı zamanda, uluslarötesi şirketler ve onların ideologları, Amerikan patronlarının çok sevdiği terminolojiye göre bir "sendikasız çevre" yaratılmasına yönelik programlarını uygulamaya koydular. Onlar sendikaları "işgücü pazarının katılığından" sorumlu olmakla ve ücretleri "yüksek" bir düzeyde tutmakla suçlamaktadırlar. "İşletme özgürlüğünün" "geleneksel sendikacılıkla" uyuşmadığını günboyu yinelemekte ve kapitalist tekeller için tam bir özgürlük istemektedirler. Kapitalist dünyayı geçirmekte olduğu derin bunalımdan çıkarmak için önerdikleri tek yol budur. Bu yetecek mi? Uluslararası sendikal hareketin çeşitli bileşenleri arasında her türlü işbirliğini kesinkes reddedenlere de sorulabilecek soru budur.

Tekeller tarafından ileri sürülen önerilerin saçmalığı o kadar açık bir biçimde görünmektedir ki bazı ülkeler -deneyimleriyle- şunu kanıtladılar, sendikaların ve emekçilerin hakları geniş ölçüde güvence altına alındığında ve onlar gelişme sürecinin bir parçası olduklarında önemli ekonomik ve sosyal ilerlemeler elde etmek olasıdır. Bu ülkeler -sosyalist ülkeler- bütün yurttaşlara çalışma hakkının sağlanabileceğini ve düzenli devresel bunalımlar olmaksızın sosyal ilerleme yolunda ilerlemenin olası olduğunu kanıtladılar.

Bugün dünyada, Dünya Sendikalar Federasyonu'nun kuruluşunun 40'ıncı yıldönümünü kutladığımız sırada yeni gerçekler ortaya çıkmaktadır. Bu gerçekler, DSF'nin kuruluş ilkelerinin sağlam olduğunu, dünya sendikal birliği uluslararası dayanışmanın kendiliğinden bir amaç olmayıp fakat çağımızın sorunlarına bir çözüm bulma savaşımında etkin bir araç olduklarını kanıtlamaktadırlar. Bu vesile ile hatırlatmak isteriz ki DSF, ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası, bölgesel düzeyde de savaşan bütün sendikal örgütlerle en geniş işbirliğine hazırdır.

HÜKÜMETLERİN BASKILARI SENDİKALARIN ÜYE KAYBINI HIZLANDIRIYOR

STOCKHOLM (GÜN)- "Birçok ülkedeki sendikal örgütler, artan işsizlik nedeniyle olduğu kadar, hükümetlerin giderek artan baskıları sonucu da üye yitirmekteler." Bu sözler, Dünya Metal-İş Sendikalarının Tokyo'da yapılan 26. Uluslararası Konferansına İsveç'teki üye sendayı temsilen katılan Mats Jönsson'a ait. "Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki sendikalar yeni topraklar kazanmak yerine, toprağa sıkı sarılıp ellerindeki toprakları yitirmemeye çalışıyorlar. Uluslararası çalışma yapmak, giderek güçleşiyor. Birçok sendika, yaşam savaşı veriyor. Varlıklı ülkelerin sendikaları tüm güçlerini, üyelerinin işlerini korumaya harcıyorlar. Bu da, her türlü yardıma büyük gereksinmeleri olan azgelişmiş ülkelerdeki sendikaların pahasına oluyor."

Tokyo'daki konferansa, 72 ülkeden 750 delege katıldı; Dünya Metal-İş Sendikaları örgütünün 14 milyonu aşkın üyesi bulunuyor. Üye sayısındaki son zamanlarda görülen azalışın en önemli nedeni, Batı Avrupa'da giderek artan işsizlik. Bu yılki konferansın en önemli amacını, sendikal hakların korunması için bir kampanya açılması oluşturdu.

Tokyo'daki konferansta ayrıca, gelişen teknolojinin iş olanağını azaltması konusu da işlendi. Bazı çevrelerden teknolojik gelişmeleri durdurma konusundaki önerileri, uzun sürede geçerli bir sonuç vermeyeceği savıyla konferansa katılanların çoğunluğu tarafından geri çevrildi. Buna karşılık, iş olanaklarının korunması için hükümetlere baskı yapılması uygun görüldü. Matt Jönsson, Metal-İş Enternasyoneli'nin OECD içinde olduğu kadar, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çerçevesinde de yukarıdaki konuda etkili olmaya çalıştığını dile getirdi. Sosyal demokrat hükümetlerle belirli bir işbirliğinin sözkonusu olduğunu, İngiltere gibi işsizliğin enflasyonu düşük tutmakta silah olarak kullanıldığı ülkelerdeki hükümetlerle ise hiçbir ortak çalışma yürütülemediğini belirtti.

Metal-İş Sendikalarının önde gelen rakibi kim?

"Çokuluslu şirketler," diyor Mats Jönsson. "Çokuluslu şirketlerin sendikacılık konusundaki tavırları çok olumsuz. Uluslararası sendikal işbirliğine kesinlikle karşılar. Bu şirketler, birçok ülkeye yayılmış durumdalar ve kendi şirketleri içinde sendikal çalışmalara karşı açıkça cephe alıyorlar. Sendikaların ikinci büyük rakibi ise tutucu hükümetler. Bu hükümetler sürekli olarak sendikalara ve onların çalışanlarına karşı çıkmışlardır. Bugün elimizde, sendikaların dağılması ya da etkisiz hale gelmesi için uğraşan birçok hükümet örneği var. Bunlardan biri İngiltere'deki Thatcher hükümeti. Sendikaların iç yapısına karışmayı içeren ve grev kararı alınmasında etki sahibi olan yeni bir yasayı yürürlüğe koymuş durumdalar."

PASİFİK'TE NÜKLEER SİLAHLARDAN ARINDIRILMIŞ BÖLGE

Cook Adaları'nın yönetsel merkezi Avorua'da 7 Ağustos'ta sona eren Güney Pasifik Forumu 16. Oturumu'nda örgütün üyesi 13 devletin (Avustralya, Yeni Zelanda, Cook Adaları, Papua-Yeni Gine, Niue, Nauru, Kiribati, Tuvalu, Tonga, Vanuatu, Fiji, Batı Samova ve Solomon Adaları) temsilcileri, Güney Pasifik'i nükleer silahlardan arındırılmış bölge ilan eden bir kararı oybirliği ile kabul ettiler. Forum'da imzalanan anlaşmaya göre, "bu bölgede nükleer silahlar yerleştirilemeyecek, üretilemeyecek ve denenemeyecek."

Yeni nükleer silahlardan arındırılmış bölge, 1967 Tlatelolco Anlaşması ile Latin Amerika'da oluşturulan bölgede sonra büyüklük olarak ikinci sırada yer alacaktır. Bölgenin güney sınırını 60. paralel, kuzey sınırını ekvator çizecek. Doğu sınırında Latin Amerika nükleer silahlardan arındırılmış bölgesi ile komşu olacak, batıdaysa Avustralya ile Endonezya arasındaki karasuları sınırın oluşturacak.

Oturumda ayrıca, bölgenin hava ve deniz limanlarının nükleer silah taşıyan uçak ve gemilere kapatılması da tartışılmış, ancak gerçekte Washington'un izinden giden Avustralya Başbakanı Robert Hawke, Yeni Zelanda'nın bu hükmün anlaşma metninde yer alması yolundaki önerisinin forumca red edilmesini sağlamıştır. Sonuçta bu konu her ülkenin kendi kararına bırakılmıştır.

Bilindiği gibi, benzer bir çaba da Balkanlar'da sürdürülmekte ve Türkiye dışındaki diğer bölge ülkeleri, Balkanların nükleer silahlardan arındırılmasını istemektedirler.

24. sayfadan sürüyor

ülkeniz için nefret yerleştirmemeye çalışıyor. Uluslararası politikanın en kızıştığı dönemlerde bile Sovyet insanının Amerikan halkına duyduğu geleneksel saygının zedelenmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Ancak silahsızlanma görüşmelerinin bir düzeye ulaşıp, zirveye yöneldiği şu günlerde bir kısır döngüden çıkamamak ve silahsızlanma görüşmelerinin sonuçsuz kalması neden-dir? Nükleer silahlanma yarışının önlenmesi ve sonuçta barış içinde birarada yaşama koşullarının gerçekleştirilmesi amacını taşımaktadır. Ancak çabalarımız bir Sovyet propagandası olarak değerlendiriliyor. Eğer bütün çabamız basit bir propagandadan ibaretse, neden göze göz dişe diş ilkesine göre yanıt verilmiyor. Biz nükleer denemeleri durdurduk. Ve siz Amerikalılar aynı şekilde intikam alabilirdiniz ya da yeni bir stratejik silahınızın geliştirilmesini askıya alarak, bize darbe indirebilirdiniz. Biz de sizi aynı propaganda ile yanıtlardık. Böylesi bir propaganda "savaşından" zararlı çıkan olur muydu? Bu geniş kapsamlı bir sınırlandırma görüşmesinin yerini tutmazdı ama, etkili bir başlangıç olabilirdi."

"Bugün silahsızlanma için yaptığımız görüşmeler Amerika'yı telaşlandırıyor. Çünkü bu çabalar yıllardır silahlanma yarışının altını çizen "kötülük odağı" Sovyetler Birliği imajını zedeliyor. Sovyet-ABD ilişkilerini tanımlayan temel şey, şu gerçeğin değişmezliğidir: Birbirimizi sevsek de, sevmesek de, yaşarsak beraber yaşarız, ölürsek beraber ölürüz. Yanıtlamamız gereken temel soru, barış içinde birarada yaşamaktan başka bir çaremiz olup olmadığıdır. Anlayış ve çabalarımızı ona göre savaşçı durumdan barışçı duruma çevirip çevirmeyeceğimizdir. Sizin de dediğiniz gibi, "yaşa ve yaşat". Biz buna, "barış içinde birarada yaşama" diyoruz. Şunu belirtmek isterim ki, hiçbir zaman savaş başlatmayacağız. Savaş Sovyetler Birliği'nden gelmeyecektir. Biz Cenevre'de anlamlı bir görüşme için hazırlandık. İddialarda bulunabiliriz. Nükleer silahlanma yarışı ve ilgili uygulamalardan Amerika'yı sorumlu tutabiliriz, terörizmi desteklediklerini ve Amerika'da insan haklarının çiğnendiğini de söyleyebiliriz. Ama bunun için zirvede toplanmaya gerek var mı? İyi bir gerekçeye kötü sözlerin yararı olmaz." ●

ABD-SSCB Zirvesi Yaklaşırken

Gorbaçov'un Çabaları

Time dergisinin 9 eylül 1985 tarihli sayısında, derginin yarısını kaplayan bir özel bölüm vardı. Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'un Birinci Sekreterliğe gelmesi sonrasında ne tür "değişimler" olabileceğini tartışan ve bunu, doğrudan birinci ağızdan araştıran Time, hemen her konuda yeni Sovyet liderinin görüşlerini okurlarına iletiyordu. Bu uzun bölümden ve konuşmadan GÜN, kısa bir derlemeyi okurlarına iletmeyi yararlı gördü. Özellikle ekonomik ve dünya barışı hakkındaki görüşlerden oluşan bir yazıyla, Reagan-Gorbaçov zirvesi öncesinde konuyu bir Amerikan dergisinin, Time'ın çerçevesinden Türkiye'ye aktardı. Derlemenin ilgi çekeceğine inanıyoruz.

Brejnev'in 1982'de ölümü üzerine SBKP Birinci Sekreterliğine getirilen iki liderden sonra Gorbaçov hakim kişiliği, kararlı tavrı ve herşeyi tartışmaya açık yapısıyla, 278 milyonluk Sovyet halkı için güçlü bir liderliğin varlığını ortaya koydu. Yaşamının son döneminde hastanede yatmakta olan Andropov'un, o dönemde ülkeyi, Gorbaçov tarafından yönettiğini söylüyor, bir Sovyet tarihçi. Andropov'un yerine geçen 72 yaşındaki Çernenko'nun da ani ölümüyle boşalan koltuğu şimdi Gromiko'nun önerirken "geniş gülüşlü demir dişli" olarak betimlediği Gorbaçov dolduruyor.

Sovyetler Birliği'nin güneydeki Skurupol kentinde bir çiftçinin çocuğu olarak dünyaya gelen, Moskova Devlet Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitiren Gorbaçov, 23 sene bölgesel parti çalışmalarında bulunmuştu. Yıllarca partinin ideologluğunu yapan Mikhail Suslov bölge yöneticisi olarak ve yine yıllarca KGB Başkanlığını yürüten Yuri Andropov'un ilgisini çekerek, 1978'de aniden tarım bakanlığına atanması ve 1979'da aday üye olarak girdiği politbüroya, 1980 yılında asıl üye olarak kabul edilişiyle yedi sene gibi kısa bir sürede gençliği, enerjisi ve zekasıyla kendini kanıtlamış bir lider.

Time dergisinin muhabirinin sözleriyle de "hakim kişiliği, zekası ve politik yeteneğiyle hangi sistemde olursa olsun yükselmesi mutlak olan bir lider."

Birinci Sekreterliğe gelişinin üzerinden henüz altı ay bile geçmeden, ülke ekonomisi ve Sovyet insanının yaşantısıyla ilgili radikal adımları şöyle açıklıyor Gorbaçov: "Batı dünyası, faşist işgal sonucu yıkılan Sovyetler Birliği'nin toparlanabilmesi için 50-100 yıla gereksinmesi olduğu görüşündeydi. Ulusal ekonominin tahmin edilenden çok kısa bir sürede toparlanması, sosyalizmin gücünün ve yeteneklerinin kanıtıdır. Ancak Sovyet insanı, "olanaksızı" başararak, Sovyetler Birliği'ni dünyada büyük bir güç haline getirmişti. Saklamıyoruz, hala kendi eksikliklerimizden kaynaklanan değişik sorunlarımız var. Modern ekonominin gerektirdiği yönetsel beceriye yeterince sahip değiliz. Hızlandırılmış sosyal ve ekonomik gelişme temel amacımızdır. Elektrik, elektronik, enerji üretimi, ulaşım ve diğer sanayi kollarında yatırımları yoğunlaştırmayı düşünüyoruz. Bir diğer hedefemiz de, kaliteli gıda maddelerinin üretilebilmesi için tarım ürünlerinin daha iyi işlenip saklanmasını içeren, tarımda sanayileşme programının geliştirilmesidir. Ulusal ekonominin işlerliğini artırmak için ekonominin stratejik alanlarında her bir kolunun ekonomiye katkıda bulunur hale getirmek üzere merkeziyetçiliği güçlendirmek, geliştirmek amaçlarımızdandır. Fakat aynı zamanda yönetimde demokratik etkileri geliştirmenin; üretim birimlerini, kollektif ve devlet çiftliklerinin ve diğer teşebbüslerin özerkliklerini artırmanın, yerel ekonomik özyönetimi ve girişim ruhu ile insiyatifi teşvik etmenin gerekliliğini savunuyoruz. Kısaca ekonomiyi yönetmenin en rasyonel biçimini arıyoruz. Temelde bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi ve daha verimli kaynak kullanımını sağlamak için en yetkili yönetim mekanizmalarını kurmak üzere büyük ölçekli deneyler gerçekleştiriliyor. Bunun yanında düzen ve disiplinin sağlanması, sorumsuzluğa ve bürokrasiye karşı savaş, sosyalist ahlakın yerleştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması, hedeflerimize varmanın temel şartlarıdır. Bugün ekonominin gelişmesi için atılan adımlar Sovyet insanı tarafından desteklenmekle kalmıyor, gerekli görülüyor. Temel meselenin insanlar için hayatı geliştirmek olduğunu düşünüyoruz. Bunun için milyonlarca rublenin savunmaya değil, barış ve insanların daha iyi yaşaması için kullanılmasını istiyoruz."

Ancak bütün bu gelişmelerin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi için silahlanma yarışının sona ermesinin ve uluslararası gerilimi azaltmanın gerekli olduğunu savunan Gorbaçov, Cenevre'de gerçekleşmesi öngörülen zirveden önce ABD-Sovyet ilişkilerinin patlayıcı konumdan uzaklaştırılması ve geç kalınmadan bazı yapıcı ve yararlı adımların atılması gerektiğine dikkati çekiyor.

"Bugün Moskova anti-amerikan kampanyayı sınırlandırmaya ve

23. sayfada sürüyor